

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Hana Jandíková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOSOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MINULOST A SOUČASNOST NA SVATOJAKUBSKÉ CESTĚ
aneb
OD TRADIČNÍ KŘEŠŤANSKÉ POUTI
K ALTERNATIVNÍ TURISTICKÉ STEZCE

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

Autor práce: Hana Jandíková

Studijní obor: Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: 3.

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, dne 24. dubna 2009

.....

Hana Jandíková

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi během psaní této práce poskytli podnětné připomínky i potřebnou podporu. Zvláštní dík patří vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Pavlu Markovi, Ph.D., za veškerou jeho pomoc, cenné rady a ochotu a dále Ondřeji Janečkovi za jeho inspiraci, oporu, trpělivost a čas strávený částečnou korekturou této práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce popisuje vývoj a změny týkající se španělské poutní stezky známé v České republice pod názvem Svatojakubská cesta. Zabývá se především současným trendem jejího rostoucího propojení s cestovním ruchem, příčinami a následky tohoto trendu a okolnostmi, které jej doprovázejí. V prvních kapitolách je stručně popsána historie poutní cesty, její symboly a trasy. Dále je analyzován posun ve vnímání Svatojakubské cesty, který se udál v průběhu staletí a dnešní rozdílný přístup poutníků a turistů k této tradiční poutní stezce. Následuje výčet různých statistických údajů týkajících se moderních poutníků a nastínění vlivu této cesty na ekonomii a cestovní ruch v oblasti Galicie. Popsán je i systém podpory a propagace Svatojakubské cesty, výsledky ankety zhodnocující úspěch reklamní kampaně v zahraničí a závěrečná kapitola se věnuje vztahu Svatojakubské cesty s Českou republikou.

ANNOTATION

This bachelor thesis describes evolution and changes concerning Spanish pilgrimage way called Saint James' Way (Svatojakubská cesta in Czech). The main topic is a recent increasing link between this route and tourism, reasons and consequences of this trend and its background. The first chapters introduce the history of St. James' Way, its symbols and the main routes. The next step is the analysis of different perception of this pilgrimage way nowadays and in the past and the mention of some interesting statistical figures concerning modern pilgrims. Other part talks about the influence of St. James' Way over economy and tourist trade in Galician region, the system of its support and promotion and the results of a public inquiry evaluating the success of the advertising campaign in abroad. The last chapter is dedicated to the relations between St. James' Way and Czech Republic.

OBSAH

Úvod.....	8
1. Pohled do dějin – legendy a zázraky propletené s historií.....	11
2. Symboly a první průvodce na cestě	14
3. Jednotlivé stezky a jejich stručný popis.....	16
4. Svatojakubská cesta dříve a dnes – posun ve vnímání pouti	19
5. Poutník versus turista.....	23
6. Statistiky a některá data z průzkumů o Svatojakubské cestě.....	26
7. Vliv Svatojakubské cesty na ekonomiku a cestovní ruch v Galicii	28
8. Podpora a propagace Svatojakubské cesty – španělské a jiné evropské subjekty	31
9. Pohled ze zahraničí - anketa o Santiagu de Compostela a Svatojakubské cestě	36
10. Svatojakubská cesta a Česká republika	41
Závěr	46
Použité zdroje a literatura	49
Přílohy.....	52

ÚVOD

Hlavním tématem této práce je španělská poutní stezka „Camino de Santiago“, v České republice známá pod názvem Svatojakubská cesta. Jedná se o jednu z historicky nejvýznamnějších evropských křesťanských poutních cest vůbec. Během staletí zažila jak zlatá období růstu a rozvoje, tak časy krize či naprostého nezájmu poutníků. Mohlo by se zdát, že v moderní době již náboženská tradice nehraje v lidském životě tak důležitou roli jako v minulosti. Přesto se právě na konci 20. století výrazně zvýšil počet lidí, kteří se vydávají na dlouhou pouť do dalekého západoevropského města, ve kterém byl údajně pohřben jeden z dvanácti apoštolů, svatý Jakub, řečený Starší. Tento fakt je velice zajímavý a lákal autorku zjistit, proč je tomu právě tak. Před dvěma lety pak autorka osobně absolvovala část Svatojakubské pouti a z narychlo naplánované cesty do neznáma se stal zážitek na celý život. Uchvátila ji nejen krásná příroda a památky, ale i lidská solidarita panující mezi poutníky a nezapomenutelná atmosféra stezky. Přesto byla překvapena, někdy až zaskočena, faktem, jak turisticky může někdy působit i tak apriori anti-turistická záležitost jakou by poutnické putování podle ní mělo být. Po návratu se o tento fenomén začala ještě více zajímat a proto si jej také zvolila jako téma své bakalářské práce.

Ve Španělsku je „Camino de Santiago“ studováno snad ze všech možných úhlů. Bibliografie týkající se literatury k tomuto tématu je více než rozsáhlá. Důležitost tohoto fenoménu odráží i např. vznik samostatné katedry Navarrské univerzity zabývající se výlučně Svatojakubskou cestou. Naopak v České republice k tomuto tématu doposud nevyšlo mnoho studií ani literatury. Existující knihy jsou buď deníkového charakteru, tj. vyprávějí zážitky poutníků, kteří tuto pouť vykonali, nebo jde o turistické průvodce. Studie jsou pak většinou zaměřeny čistě historicky. Proto vznikla myšlenka pojmout toto téma spíše z pohledu současné podoby Svatojakubské cesty, která je stále více propojená s cestovním ruchem. V minulosti povětšinou náboženské motivy poutníků dnes stále více nahrazuje zájem o kulturu a cestování obecně. Proto se apoštolovo město postupně stává především cílem svým způsobem „alternativní“ turistiky a pravých nábožensky motivovaných poutníků naopak ubývá. Tyto změny, jejich příčiny a důsledky se snažila autorka ve své práci reflektovat.

Práce je rozčleněna do deseti kapitol. První tři kapitoly mají čtenáře obecně seznámit se základními informacemi ohledně Svatojakubské cesty. Nejprve jsou představeny historické okolnosti vzniku tohoto poutního místa spojeného s apoštolem Jakubem a

následně stručně popsán vývoj cesty, její symboly a trasy. Zmíněn je i první poutnický průvodce z období středověku. Následují dvě komparativní kapitoly. V nich je porovnána minulost a současnost „camina“, je vysvětleno k jakému posunu ve vnímání této poutní cesty došlo a za jakých okolností se tyto proměny udály. Dále je od sebe odlišena postava poutníka a turistu a popsán jejich rozdílný přístup ke Svatojakubské cestě. Pátá kapitola přináší ukázky statistických údajů dokládající současný rostoucí zájem o Svatojakubskou pouť a rozvádějící charakteristiky moderních poutníků. V šesté a sedmé kapitole jsou vysvětleny příčiny novodobého poutnického „boomu“ a nastíněny souvislosti týkající se propojení poutní stezky s turismem. Zároveň je analyzována role různých subjektů v podpoře a propagaci cesty a její vliv na ekonomiku a cestovní ruch v přílehlých oblastech poutní stezky. Nakonec je v posledních dvou kapitolách prostřednictvím zahraniční ankety vyhodnocen úspěch reklamní kampaně týkající se Svatojakubské cesty a zkoumána je i spojitost této poutní stezky s Českou republikou. Celkově se autorka snažila podat ucelenou představu o vývoji svatojakubského fenoménu a vysvětlit novodobou tendenci o jeho proměnu v turisticky žádaný produkt. Zabývala se i otázkou, jaký dopad má tato tendence na poutní tradici a jedinečnou atmosféru Svatojakubské cesty.

Největším problémem při psaní práce byl jednoznačně nedostatek česky psaných zdrojů k tématu. Jelikož v českém jazyce neexistuje mnoho studií o Svatojakubské cestě, využila autorka svůj studijní pobyt na galicijské univerzitě ve Vigu ke shromáždění potřebných materiálů. Měla zde přístup k mnoha španělsky psaným zdrojům a literatuře a také příležitost navštívit specializovanou knihovnu Muzea poutnictví (Museo de peregrinación) i Poutnickou kancelář (Oficina de Acogida de Peregrinos) v samotném cíli Svatojakubské pouti – ve městě Santiago de Compostela. Tímto způsobem získala řadu důležitých informací a právě díky zahraničnímu pobytu byla nakonec schopná práci napsat. Většinu materiálů použitých při psaní si musela sama přeložit a poté je co nejlépe zkombinovat s několika málo zdroji českého původu. Další užitečné informace čerpala i z různých internetových stránek, vždy však oficiálního charakteru a z věrohodných zdrojů. Mnoho institucí a orgánů aktivních v podpoře Svatojakubské cesty zveřejňuje svá data a studie na internetu, nebyl tak problém ověřovat aktuálnost či platnost určitých informací právě tímto způsobem.

Přínos této práce by měl spočívat v její originalitě a novém úhlu pohledu na poutnictví a turismus. Jejím cílem je seznámit českého čtenáře nejen s historickým pozadím Svatojakubské cesty, ale i se souvislostmi, které se týkají její přeměny

z tradiční náboženské poutní cesty v současný poněkud „alternativnější“, přesto jasně turistický produkt. Tato práce bude zřejmě jednou z prvních česky psaných prací svého druhu na takto zaměřené téma týkající se Svatojakubské cesty. Může sloužit jako inspirace pro další studium svatojakubského fenoménu v souvislosti s turismem a jelikož i Českou republikou probíhá několik tras Svatojakubské cesty, bylo by zajímavé se např. detailněji zabývat jejich možným potenciálem v rámci turismu v ČR nebo zkoumat zájem či znalosti českých občanů ve spojení se Svatojakubskou cestou.

1. Pohled do dějin – legendy a zázraky propletené s historií

Události, které před mnoha staletími vedly ke vzniku fenoménu Svatojakubské cesty, jsou velmi zajímavé. Mimo jiné i proto, že mají blíže k legendám než k historicky doloženým faktům. Objevení údajného hrobu zesnulého apoštola svatého Jakuba mělo pro Španělsko obrovský význam. V 8. století bylo téměř celé území pod nadvládou muslimů a znovudobývání Pyrenejského poloostrova křesťany se zdálo velmi obtížné. Pak se stal „zázrak“ a vše bylo jinak...¹

Je však třeba začít od začátku. Kdo byl svatý Jakub a co měl se Španělskem vůbec společného? Jakub, řečený Starší, syn Zebedea a Salomé, žil v Palestině poblíž Nazaretu a byl původně rybářem. Pro svou prudkou povahu byl nazýván Synem hromu. Ježíš si jej spolu s jeho bratrem Janem vybral pro šíření křesťanské víry a oba byli jedni z prvních dvanácti apoštolů. Kázal nejprve v Palestině a údajně byl později vyslán právě na Pyrenejský poloostrov. Po svém návratu byl však kolem roku 44 sťat na příkaz krále Heroda Agrippy a zemřel jako mučedník.² Podle legendy byl Jakub svědkem řady Kristových zázraků a mnoho jich, především po smrti, sám vykonal. O Jakubově roli byly vedeny složité náboženské disputace, o jeho domnělém působení ve Španělsku se však nic bližšího neví.³

Jak se Jakubovy ostatky ocitly v Galicii a kdo a kdy je tam objevil? Traduje se, že Jakub byl nejprve pohřben v Jeruzalémě. První křesťané prý postavili na místě jeho umučení kostel svatého Jakuba, odkud byly později jeho ostatky přemístěny do palestinského kláštera Raithu. Do Španělska, nejprve do Zaragoza, měly být převezeny v 7. století mnichy a kvůli invazím muslimů byly posléze přemístěny až do Galicie.⁴ Jinde se uvádí, že tělo bylo pochováno kolem roku 70 na Sinaji, kde byl proto vystavěn klášter svatého Jakuba, dnešní klášter sv. Kateřiny.⁵ Legenda však praví, že apoštolovi žáci odvezli tělo do Haify, naložili na člun a po zázračné plavbě řízené „boží vůlí“ přistáli u galicijských břehů. Než tělo pochovali, museli čelit nástrahám pohanské královny Lupy, která se jim lstí snažila v pohřbení křesťanského mučedníka zabránit.

¹ Miluše VÁLKOVÁ - Zuzana CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta – severním Španělskem do Santiaga de Compostela*, Praha 2009, s. 7.

² José Manuel GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 1999*, A Coruña 2000, s. 27.

³ Pavla JAZAIRIOVÁ, *Cestou hvězdy*, Praha 2005, s. 8 – 9.

⁴ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 7.

⁵ *Svatý Jakub starší*. URL: <<http://www.vwv.cz/jakub/svjakub.php>> [cit. 2009-02-15].

Díky modlitbám ke svatému Jakubovi nakonec vše dobře dopadlo, královna dovolila tělo řádně pochovat a sama se nechala pokřtít.

Postupem času Jakubův hrob upadl v zapomnění, dokud téměř po osmi stoletích nebyl znovu za magických okolností nalezen.⁶ Jedna z verzí vypráví, že sám francký císař Karel Veliký měl sen, ve kterém se mu zjevil svatý Jakub a vyzval ho, aby následoval hvězdy, které ho přivedou k jeho hrobu. Při své cestě za Jakubovým hrobem pak císař statečně bojoval proti Maurům, samotného objevení ostatků se ale nedožil. Druhá verze přičítá nález hrobu poustevníku Pelagiovi. Ten žil v malé přímořské diecézi Iria Flavia, za doby vlády asturského krále Alfonse II. Cudného (792-842) a galicijského biskupa Théodomira. I on byl na existenci Jakubova hrobu upozorněn ve snu a krátce poté lidé i sám biskup spatřili v noci zvláštní záři, která jim pomohla nalézt pod trnitým houštím mramorové klenutí s ostatky. Mělo se tak stát roku 813.⁷

Může na základě směsi historie, legend a dohadů vzniknout tak významný kult a poutní tradice, která překročila i hranice Španělska a je dnes celosvětově známá? Ano! Fakt, že neexistuje věrohodný důkaz o působení svatého Jakuba ve Španělsku a že nikdy nebyla prokázána pravost jeho ostatků, není až tak důležitý. Stačilo vyslovit jeho jméno v pravý čas na pravém místě. Zpráva o nalezení hrobu Svatého Jakuba putovala ke králi, který dal na tomto místě, nazvaném Campus Stellae (čili Hvězdné pole), roku 829 postavit baziliku s benediktýnským klášterem. Osada, která zde vznikla, se začala rychle rozrůstat a přijala název Santiago de Compostela (Svatý Jakub z Hvězdného pole).⁸ Když pak roku 844 rozdrtil král Ramiro I. Asturský muslimské vojsko v téměř prohrané bitvě u Clavija právě díky „zázračné“ pomoci svatého Jakuba, jež podle legendy přispěchal na bílém koni křesťanům na pomoc, byla apoštolova úloha v křesťanském světě jasná. Měl svůj lid vést k novému osvobození – „*Santiago Matamoros neboli svatý Jakub, hubitel Maurů!*“⁹ Stává se tak nejen patronem Španělska, ale jeho mýtus překračuje hranice země. Relikvie apoštola svatého Jakuba se staly velmi cennými a nově vznikající město jedním z nejvyhledávanějších poutních míst.¹⁰

A jak se dále vyvíjela situace kolem kultu svatého Jakuba a nového poutního místa? Jelikož byl svatý Jakub, spolu se svatým Petrem a Pavlem, jedním z mála apoštolů

⁶ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 7 – 8.

⁷ P. JAZAIRIOVÁ, *Cestou hvězdy*, s. 8.

⁸ Mohlo však i jít o latinský překlad slova *compostum*, což znamená hřbitov. Tamtéž, s. 8.

⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 8 – 9.

pohřbených na Západě (Petr a Pavel byli pohřbeni v Římě), stalo se město Santiago vedle Jeruzaléma a Říma jedním ze třech nejdůležitějších křesťanských poutních míst na světě. Oblast kolem Jeruzaléma však byla dlouho zužována svatými válkami a ani křížácké výpravy nebyly schopny situaci změnit či účinně vyřešit. Proto se Santiago postupně dostalo do popředí coby oblíbený cíl středověkých poutí.¹¹ Již od 10. století přicházeli do Compostely i mnozí cizinci. Podél cesty postupně vznikaly špitály, ubytovny, nové vesnice a města. Stavěly se mosty, kláštery a kostely. S poutí rovněž sílila moc a význam španělské církve a španělští vládcí otevřeli cestu do země i bohatému francouzskému řádu z opatství v Cluny, který přispěl štědrou finanční podporou i inspirací v podobě románských vzorů v architektuře i umění.¹² V roce 1122 zavedl papež Kalixtus II. milost úplného odpuštění v letech, kdy den svatého Jakuba, 25. červenec, připadl na neděli. Roku 1179 ustanovení svatého compostelského roku potvrdil i papež Alexandr III. a začalo zlaté období svatojakubských poutí.¹³

Masivní příliv poutníků byl důležitým impulsem pro rozvoj obchodu a celkově velmi pozitivně ovlivnil všemožné aspekty života společnosti žijící podél poutní stezky. Docházelo k soustavnému a intenzivnímu osidlování přilehlých oblastí, často za privilegovaných podmínek udělovaných samotnými vládci. Rozvoj řemesel a služeb, růst počtu obyvatel či kulturní inspirace ze zahraničí – to vše a mnoho jiných věcí přinesla pouť do Compostely. Nejvíce byl příliv peněz a lidí patrný v samotném Santiagu.¹⁴ Město bylo sice roku 997 dobyté muslimským vojevůdcem Almanzorem, který jej vyplenil, zničil boží chrám a odnesl si do svého sídla v Córdobě dokonce jeho dva hlavní zvony, Jakubovy ostatky však byly ukryty a zachráněny. Po Almanzorově odchodu bylo město i svatostánek znovu obnoveny. Roku 1075 začala výstavba nové, v pořadí již třetí baziliky na místě apoštolova hrobu a během 12. a 13. století město prožívalo velký rozkvět. Jedním z významných osobností spojených se Santiagem byl biskup a posléze arcibiskup Diego Gelmírez, díky němuž se město roku 1100 stalo sídlem arcibiskupství. V roce 1211 byla dokončena přestavba baziliky na impozantní románskou katedrálu s nenapodobitelným Portálem slávy (el Pórtico de la Gloria) od mistra Matea, který se zachoval až do dnešních dní. Později byla katedrála znovu upravována – v jejím interiéru jsou přítomny románské, gotické, renesanční i

¹¹ Millán BRAVO LOZANO, *Guía del Peregrino Medieval (Codex Calixtinus)*, Sahagún 1989, s. 5.

¹² P. JAZAIRIOVÁ, *Cestou hvězdy*, s. 18.

¹³ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 9.

¹⁴ Xulio X. PARDELLAS, *Turismo religioso: o Camiño de Santiago*, Vigo 2005, s. 145 – 146.

barokní prvky. Byli to právě mistři baroka, kteří se na její vnější podobě podepsali nejvíce.¹⁵

Největší rozkvět tedy zažila poutní tradice v období 12.-15. století a víra v podporu svatého Jakuba dokonce pomohla definitivnímu vítězství křesťanských vojsk ve Španělsku právě na konci 15. století. Poté však došlo k úpadku, na němž se podepsalo několik neblahých událostí. V 15. století sužoval zemi černý mor a také cesty se stávaly stále nebezpečnějšími - poutníci se často stávali obětmi zlodějů či různých podvodníků. Kláštery chudly a neměly dostatek prostředků ani pro chudé a nemocné v nejbližším okolí, natož pak pro poutníky zdaleka. O století později, s příchodem protestantské reformace a náboženských válek, došlo k dalším komplikacím. Navíc pobřeží západního Španělska ohrožovali piráti, v čele s Francisem Drakem. Proto se roku 1588 tehdejší biskup Clemente rozhodl ostatky apoštola ukrýt, a to tak důkladně, že byly nalezeny až po třech staletích, při rekonstrukci hlavního oltáře katedrály v roce 1879.¹⁶ I v období krize však kvetlo barokní umění v Santiagu – příkladem je hlavní průčelí katedrály (situované směrem k náměstí Plaza del Obradoiro) z poloviny 18. století.

Znovunalezení ostatků, spolu s romantismem 19. století, poutní tradici pomalu, ale jistě přivedlo opět do „módy“. K citelnému rozmachu a doslova znovuzrození poutí došlo až zhruba v 80. letech 20. století, díky mnoha různým okolnostem a faktům, jež budou rozvedeny v jedné z dalších kapitol. V současnosti město i Svatojakubská cesta zažívají trvalý a výrazný „boom“, který je podporován doslova ze všech stran. Santiago de Compostela je od roku 1980 hlavním městem autonomní oblasti Galicie a od roku 1985 je zapsáno v seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.¹⁷

2. Symboly a první průvodce na cestě

Má svatojakubská cesta nějaký vlastní, nezaměnitelný symbol?¹⁸ Kdo se někdy alespoň okrajově o tuto pouť zajímal, zajisté na něj narazil. Bezpochyby nejznámějším symbolem svatojakubské cesty je odnepaměti svatojakubská mušle (vieira). Jde o lasturu hřebenatky a k původu tohoto symbolu se váže několik příběhů a legend. Nejznámější z nich vypráví o osudu portugalského rytíře, jehož kuň spatřil v blízkosti lodi s ostatky svatého Jakuba podivuhodný třpyt, který dopadal z hvězd na apoštola. Byl z pohledu tak vyděšený, že se i s rytířem vrhnul do hlubin. Rytíř byl naštěstí vytažen na

¹⁵ J. M. GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 1999*, s. 44 – 45.

¹⁶ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 9.

¹⁷ J. M. GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 1999*, s. 47 – 48.

¹⁸ Symboly Svatojakubské pouti k nahlédnutí v příloze č. 1.

palubu, kde zachránci plni úžasu viděli, že jeho tělo bylo zcela pokryto svatojakubskými mušlemi. Existují i další verze, vždy spojené s postavou apoštola.¹⁹

Mušle má tvar otevřené ruky nebo také hvězdy, ze které vychází záře. Od počátku se stala identifikačním znakem poutníků, kteří ji nosili připevněnou na oděvu coby amulet pro štěstí a také jako důkaz o vykonání pouti do Compostely. Mohla posloužit i jako pohár či lžice pro stolování na cestě. Každopádně se stala nadčasovým symbolem, který dodnes provází poutníky doslova na každém kroku – mušle, často vsazené do patníků či zapuštěné v městském dláždění, označují nejen cestu, ale i poutnické ubytovny či restaurace. I v současnosti zdobí batohy poutníků a nechybí na žádném propagačním materiálu o Svatojakubské cestě.²⁰

Dalším symbolem je poutnická hůl se zavěšenou tykvicí (bordón con calabaza), která sloužila nejen jako opora při chůzi, ale chránila i před různými nebezpečími, jako loupežníky či zvířaty. Do hole se obvykle dělaly zářezy, aby poutník věděl, jak dlouho je již na cestě a v tykvici se nosila pitná voda. I dnes jsou hole často součástí poutnické výbavy nebo se v závěru cesty kupují jako suvenýr. V neposlední řadě ke Svatojakubské cestě patří i hudba. Jedním z příkladů je dnes již trochu zapomenutá stará poutní píseň *Ultreya*.²¹

Od roku 1993 se novým maskotem cesty stala postavička „Pelegrín“. Jde o dílo galicijského návrháře Luise Carballa. Má jít o nové, avantgardní znázornění poutníka, oblečeného v typickém středověkém hávu, s holí a tykvicí v ruce. V Galicii označuje veřejné poutnické ubytovny a různé propagační materiály.²²

A jak se lidé ve středověku vůbec o stezce dozvěděli? V dnešní době plné moderních technologií je přístup k informacím poměrně snadný. Jak se ale před staletími dostala Svatojakubská cesta do povědomí tolika lidí? Kromě propagandy, jež měla na svědomí církev a samotní poutníci, navracející se z cesty, začaly postupně vznikat různé zápisky a kroniky. Nejvýznamnější z nich byl „*Codex Calixtinus*“ neboli „*Liber Sancti Iacobi*“. Vznikl kolem roku 1160, s podporou mnišského řádu v Cluny a dnes je uložen v archívu katedrály v Santiagu de Compostela. Má 225 stran a dělí se na pět částí. První oddíl obsahuje sbírku modliteb, liturgických textů a písní, druhý vypráví o 22 zázracích Svatého Jakuba, třetí popisuje historii cesty apoštolových ostatků do Compostely, čtvrtý

¹⁹ *Legendy*. URL: <<http://www.vwv.cz/jakub/legendy.php>> [cit. 2009-02-16].

²⁰ Pemón BOUZAS - Xosé A. DOMELO, *Santiago de Compostela ¿y después del abrazo al Santo qué? Guía para disfrutar de la ciudad Santa y de toda Galicia*, Madrid 2004, s. 54 – 55.

²¹ Francisco FERNÁNDEZ DEL RIEGO, *Las peregrinaciones a Santiago*, Vigo 2004, s. 78 - 79.

²² Luis CELEIRO ÁLVAREZ, *Xacobeo 1993*, A Coruña 1994, s. 20.

je kronikou arcibiskupa Turpína z Reims a konečně pátý oddíl, tzv. „*Liber peregrinationis*“, je poutnický průvodce autora celé této kompilace, francouzského mnicha Aymerica Picauda.²³

Tento „první turistický průvodce“ obsahoval vlastní zážitky a zkušenosti autora ze Svatojakubské pouti a zároveň i popis hlavní Francouzské cesty. V jedenácti kapitolách představil vše, co považoval pro tehdejšího poutníka za užitečné a poučné a podrobně se věnoval i charakteristikám jednotlivých obyvatel krajů podél cesty. Varoval před různými nebezpečími, radil kde se dobře najíst či jaká význačná místa navštívit. Šlo o směs deníku, praktických rad a cestovního průvodce.²⁴ Nad některými tvrzeními v této knize se dnešní čtenář může jen pousmát – např. když autor obyvatele Baskicka popisuje coby zlotřilce, čhající na poutníky s holemi, aby je přinutili, ačkoliv neprávem, zaplatit poplatky nebo když Kastilce označuje za špatné a neřestné lidi. Přesto jde zároveň o čtení poučné, jež nám poskytuje představu o tom, co vše středověké putování obnášelo a jak byla Svatojakubská pouť v minulosti vnímána.

Postupem času samozřejmě vznikalo mnoho dalších děl, kronik a průvodců o Svatojakubské cestě. Dnes již existuje na toto téma nespočet knižních i internetových publikací všeho druhu. Co je ale také v současnosti zajímavým důkazem o důležitosti svatojakubského fenoménu? Fakt, že jeho ikona, katedrála v Santiagu de Compostela, se stala symbolem na společné evropské měně, a to na centových mincích eura. Není to krásný příklad evropské integrace? Vždyť už sám Goethe řekl: „Evropa se zrodila v poutích do Santiaga“.²⁵

3. Jednotlivé stezky a jejich stručný popis

Dnešní i středověcí poutníci putovali do Santiaga z celé Evropy, proto je tento kontinent protkán mnoha trasami Svatojakubské cesty.²⁶ Nejznámější a v současnosti nejfrekventovanější jsou samozřejmě trasy ve Španělsku, dobře udržované a značené jsou ale i cesty ve Francii, Německu a dalších, především západoevropských státech. I v České republice nalezneme několik stezek.²⁷

²³ F. FERNÁNDEZ DEL RIEGO, *Las peregrinaciones a Santiago*, s. 87 – 88.

²⁴ M. BRAVO LOZANO, *Guía del Peregrino*, s. 7 – 8.

²⁵ [“*Europa se hizo peregrinando a Compostela*”] Paco NADAL, *El Camino de Santiago a pie*, Madrid 2006, s. 19.

²⁶ Pro lepší představu - mapa v příloze č. 2.

²⁷ *Nejznámější svatojakubské trasy*. URL: <http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/> [cit. 2009-02-16].

Ve skutečnosti neexistuje pouze jediná Svatojakubská cesta, hovorově ve všech jazycích nazývaná „camino“. V samotném Španělsku můžeme napočítat až kolem dvaceti různých tras této poutní cesty.²⁸ Za hlavní a nejvíce navštěvovanou je považována tzv. Francouzská cesta (Camino Francés). Jak již samotný název napovídá, začíná ve Francii čtyřmi různými větvemi – Vía Tolosana vede z Arlés, Vía Podiensis z Le Puy, Vía Lemovicensis z Vezelay a Vía Turonensis z Paříže.²⁹ Všechny tyto větve (po vstupu na španělské území již pouze dvě – ze Somportu vycházející Aragonská trasa a z Saint-Jean Pied-de-Port Francouzská trasa) se po přechodu Pyrenejského pohoří střetávají v navarském městečku Puente la Reina a pokračují jako jediná směrem přes autonomní oblasti La Rioja (Logroño), Kastilie-León (Burgos, León, Astorga, Ponferrada, Villafranca del Bierzo) a konečně Galicie (O Cebreiro, Triacastela, Sarria, Portomarín, Melide, Pedrouza), do cíle v Santiagu de Compostela.³⁰ Francouzská cesta je výborně udržovaná, značená a má i bezesporu nejlépe vyvinutou infrastrukturu ve srovnání s ostatními.³¹

Další, stále více preferovanou stezkou je tzv. Severní cesta (Camino del Norte). Dodnes se vedou diskuse o tom, zda byla ve skutečnosti první používanou poutní trasou. Zastánci tohoto názoru poukazují na fakt, že severní část Pyrenejského poloostrova byla jedinou oblastí, kterou muslimští dobyvatelé nikdy neobsadili, přestože jejich přítomnost na poloostrově trvala celých sedm století (od 8. do 15. století). Zdá se však, že vzhledem ke svému komplikovanému geografickému reliéfu, s množstvím řek a hor, nebyla zrovna výhodnou volbou pro středověké poutníky. Dnes je vyhledávána především pro své krásné přírodní a hlavně pobřežní scenérie a poněkud intimnější a méně masovou atmosféru.³² Výchozím bodem je baskický Irún. Stezka poté kopíruje prakticky celé severošpanělské pobřeží, přes Bilbao, kantabrijský Santander až po asturské městečko Villaviciosa, kde se rozděluje. Dál lze pokračovat po tzv. Camino Primitivo do vnitrozemí, přes Oviedo³³ a Lugo směrem na Santiago. Druhou možností je větev s názvem Camino de la Costa, jež se drží nadále asturského a

²⁸ K nahlédnutí mapa v příloze č. 3.

²⁹ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 36.

³⁰ P. NADAL, *El Camino de Santiago a pie*, s. 10 – 11.

³¹ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 12.

³² Paco NADAL, *El Camino de Santiago del Norte*, Madrid 2007, s. 8.

³³ Město Oviedo bylo historicky velmi důležitým bodem na poutní stezce. K jeho katedrále San Salvador se váže i staré rčení: „*Quien va a Santiago y no a San Salvador, visita al criado y deja al Señor*“. Doslova přeloženo : „Kdo jde do Santiaga a nezastaví se v San Salvadoru, navštíví pouze sluhu a zapomene na pána“. Šlo vlastně o jakýsi středověký reklamní slogan, jež měl nalákat poutníky k návštěvě města. Srov. X. X. PARDELLAS, *Turismo religioso*, s. 146.

galicijského pobřeží a teprve u přístavu Ribadeo se stáčí zpět ke Caminu Primitivo, se kterým se spojí v Arzúe a společně dorazí do cíle.³⁴ Jak již bylo řečeno, tato trasa láká stále větší počet poutníků. V roce 2004 se pak v souvislosti se svatým compostelským rokem zlepšila i její infrastruktura a celková podpora.

Mezi další historicky nejznámější trasy patří tzv. Stříbrná cesta (La Vía de la Plata), která kopíruje bývalou významnou obchodní stezku pocházející již z období římské vlády na Pyrenejském poloostrově. Spojovala tehdejší Méridu na jihu s Astorgou na severu. Její jméno bylo odvozeno od skutečnosti, že její funkcí bylo sloužit k převozu zásob zlata a stříbra vytěžených v bohatých nalezištích na severozápadu země. Jako poutní stezka se začala používat až v průběhu 12. a 13. století, kdy byly v průběhu reconquisty³⁵ osvobozeny i jižní části španělského teritoria (Sevilla roku 1248) a compostelská diecéze rozšířila i zde svůj vliv. Dnes tato cesta začíná v andaluské Seville, pokračuje přes Extremaduru (Mérida, Cáceres) a Kastilii-León (Salamanca) až k městečku Zamora, kde se rozděluje. Poutník má možnost pokračovat dál přes galicijské Ourense až do Santiaga, odbočit směrem na Portugalskou cestu nebo se u Astorgy napojit na hlavní větev Francouzské cesty.³⁶

Jedny z kratších stezek jsou potom Anglická a Portugalská cesta. Jak již sám název napovídá, přiváděly do Santiaga především poutníky z Anglie a Portugalska. V případě Anglické stezky se poutníci ze vzdálenějších končin a ostrovů (z Baltských zemí, Skandinávie, Flander, severní Francie či z Velké Británie a Irska) vyloďovali buď v přístavu Ferrol nebo La Coruña a pokračovali galicijskou krajinou pěšky do cíle. V případě Portugalské stezky existuje mnoho variant vedoucích do španělské poutní „mekky“. Většinou poutníci vyrážejí z hlavního města Lisabonu a pokračují přes Coimbru a Porto směrem k Santiagu. Z historického hlediska byla Svatojakubská cesta i důležitou kulturní a obchodní spojnici obou zemí.³⁷

Existuje i jakési prodloužení Svatojakubské cesty, vedoucí ze Santiaga na pobřeží Atlantického oceánu, do malých přístavních vesniček Finisterre (či Cabo de Fisterra – Mys na konci světa) a Muxía. Na skaliscích u majáku na okraji Finisterre pálí symbolicky poutníci svůj šat, coby symbol znovuzrození a očištění. Muxía je pak

³⁴ P. NADAL, *El Camino de Santiago del Norte*, s. 12.

³⁵ Termín reconquista označuje proces znovudobývání španělského území, obsazeného Maury v 8. století. Skončila až úplným osvobozením země od arabské nadvlády roku 1492, dobytím andaluské Granady. Srov. Antonio UBIETO ARTETA - Juan REGLÁ CAMPISTOL - José María JOVER ZAMORA - Carlos SECO SERRANTO, *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 114 – 151.

³⁶ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 161 – 162.

³⁷ *Caminos*. URL: <<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/federacion/inicio.asp>> [cit. 2009-02-17]

známá legendou o zjevení Panny Marie a léčivými účinky zdejších magických kamenů.³⁸

Jakou stezku si z takového množství tedy pro pouť zvolit? To už závisí na každém člověku osobně. Všechny mají nepochybně své kouzlo. Liší se jen krajina a prostředí, popř. úroveň a dostupnost služeb a infrastruktury pro poutníka. Záleží tak pouze na tom, co kdo hledá - jestli samotu a větší spojení s přírodou a duchovním rozměrem cesty nebo spíše společnost, větší pohodlí či turisticky věhlasnější místa. Je však dobré mít na paměti, že „i cesta může být cíl“.

4. Svatojakubská cesta dříve a dnes – posun ve vnímání poutí

Svědectví o tom, jak vytížená byla Svatojakubská cesta v době svého rozkvětu, ve 12. století, pochází z úst vyslance emíra Alí ben Yúsufa, jehož do oblasti přivedly obchodní zájmy: „*Těch lidí, co míří a vracejí se z Compostely, je takové množství, že je cesta na západ jen málokdy volná*“.³⁹

V 11. až 13. století údajně mířilo do apoštolova města až 200 000 poutníku ročně. Jak takový středověký poutník vypadal a z jakých důvodů se lidé tehdy na pouť vydávali? Zpočátku se jeho šat nelišil od jakéhokoliv pocestného. Postupně se však měnil a sjednocoval. Poutník nosil pohodlnou volnou tuniku či plášť, jež ho měl chránit před nepřízní počasí. Na hlavě měl klobouk se širokým okrajem ohnutým vzhůru, obvykle zdobený symbolem stezky – svatojakubskou mušlí. Přes rameno nosil úzkou mošnu a v ruce dlouhou hůl se zavěšenou tykvicí s vodou. Většina prostých lidí putovala pěšky, nocovala v poutnických útulcích či kláštorech a mnozí pokračovali v cestě i za jasných nocí, kdy jim byla průvodcem na nebi Mléčná dráha. Museli překonávat horské hřebeny a divoké průsmyky i pustiny. Jindy kráčeli přes úrodná pole a lesy, brodili se skrze potoky a řeky a navštěvovali krásná města i skromné vesnice. Díky penězům plynoucích z poutí se stezky postupně zlepšovaly a infrastruktura rychle rozvíjela.⁴⁰

Lidé se vydávali na pouť kvůli víře, naději i pro touhu po dobrodružství. Mnoho poutníků hledalo v cíli cesty spásu a očistění, jiní chtěli poznat nové země či šířit své

³⁸ *Prolongación Jacobea*. URL:<<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/caminos/caminover.asp?CaminoId=16>> [cit. 2009-02-17]

³⁹ [“*Es tan grande la multitud de los que van y vuelven a Compostela, que apenas deja libre la calzada hacia occidente*”] ELIAS VALIÑA SAMPEDRO, *El Camino de Santiago (estudio histórico – jurídico)*, Lugo 1990, s. 3.

⁴⁰ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 11.

učení. Šlechtice lákala možnost dobytí prestiže a slávy v cizích krajích, návštěva nových šlechtických dvorů i účast na různých turnajích a kláních. Před odchodem na pouť poutník skládal slib, a pokud jej nemohl naplnit, odkázal jej spolu s ostatní pozůstalostí rodině. Někdo jiný pak měl putovat za něj do Compostely, a to pro spásu duše zemřelého. Též se však chodilo za trest, namísto vězení či později často na příkaz inkvizice. Byli i tací, kteří se putováním živili. Vykonali pouť pod jménem cizí osoby, která jim za poutní glejt vystavený na její jméno následně zaplatila. Šlo v podstatě o „profesionální poutníky za mzdu“. A není se čemu divit - pouť často budila strach a nikdo si nebyl jist návratem. Nebylo snadné vše opustit a vydat se na cestu.⁴¹

Co všechny poutníky spojovalo? Nebyla to ani příslušnost k určité sociální skupině (putovali králové, šlechtici, církevní hodnostáři i prostí a obyčejní lidé, včetně těch nejchudších) ani k určitému národu (přicházeli poutníci ze všech koutů světa). Pojítkem všech byla křesťanská víra, a proto mělo být i o bezbranné poutníky dobře postaráno. Vybízelo k tomu sedmero přikázání milosrdenství (tj. „*chudé, zmrzačené, nemocné sirotky a jiné potřebné bylo třeba navštěvovat, nasytit, napojit, ošetřit, obléci, vykoupit jejich duše a v případě smrti pohřbít*“)⁴². Postupem času zároveň vznikaly zákony na ochranu poutníků. Již za Alfonse X. Moudrého (1252-1284) se objevil jeden z prvních „poutnických zákonů“, umožňující volný pohyb poutníků bez ohledu na jejich národnost a strážící jejich zájmy a bezpečnost. Podobných zákonů nadále přibývalo (zejména během 14.-16. století) a postupně bylo vytvořeno jakési „Trestní právo na ochranu poutníka“ (Derecho Penal Protector del Peregrino), které určovalo sankce za různé druhy poškození poutníka (krádež, přepadení, podvod, falešné vymáhání poplatků, apod.). To mělo zamezit zvyšujícímu se počtu negativních jevů, které vyvstali kolem poutnického fenoménu. Jednalo se např. o aktivity falešných výběřčích daní, loupežníků, různých podvodníků, atd.⁴³

Jak již bylo řečeno, období 12.-15. století poutnictví na Svatojakubské cestě přálo. Naopak 16.-18. století se táhla ve znamení výrazného útlumu zájmu o tuto poutní stezku. Příčiny těchto zvrátů byly vysvětleny v kapitole pojednávající o historii „camina“. Časy se však mění, a tak se v průběhu 19., ale především ke konci 20. století dostalo Svatojakubské pouti opět zasloužené pozornosti. Proč došlo ke znovuobnovení pouti do Compostely právě v tomto období? Od šedesátých let 20. století se postupně za

⁴¹ P. JAZAIRIOVÁ, *Cestou hvězdy*, s. 19 - 21.

⁴² Tamtéž, s. 19.

⁴³ José Antonio CORRIENTE CÓRDOBA, *Protección jurídica del Camino de Santiago: Normativa internacional e interna española*, Madrid 1999, s. 33 – 36.

podpory státu a církve začal opět zvyšovat počet poutníků a návštěvníků v Santiagu. Na scénu se znovu dostala tzv. *Compostela*, což je listina, která oficiálně potvrzovala vykonání Svatojakubské pouti. Definitivně byla zavedena roku 1971. Vznikaly i další iniciativy (např. Sdružení přátel Svatojakubské cesty), instituce a orgány, jež měli pomoci obnovit zašlou slávu cesty. Po smrti diktátora generála Franca v roce 1975 se Španělsko opět stalo demokratickým státem. Krůček po krůčku se obnovovalo značení historických tras i jejich infrastruktura, velkým propagátorem pouti byl sám papež Jan Pavel II., který Santiago navštíví v rámci oslav svatého compostelského roku 1982 a posléze během IV. ročníku světového sjezdu mládeže v srpnu roku 1989.⁴⁴ Klíčovou se stala etapa od druhé poloviny osmdesátých let. Roku 1987 byla Svatojakubská cesta vyhlášena Radou Evropy za „první evropskou kulturní trasu“ (Primer Itinerario Cultural Europeo) a roku 1993 byl španělský úsek této cesty zapsán na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. O pět let později se stejného ocenění dočkala i trasa ve Francii. V roce 2004 pak Rada Evropy povýšila Svatojakubskou cestu do kategorie „velká evropská kulturní trasa“ (Gran Itinerario Cultural Europeo).⁴⁵

Pro snahu o obnovu svatojakubské pouti existuje několik důvodů. Z kulturně-historického hlediska má stále co nabídnout, náboženské cítění a duchovní potřeby v lidech také ještě nezanikly a v moderní době, kdy se do popředí dostává fenomén turismu, je pak ideální alternativou pro „klasické pobytové dovolené u moře“. Ty ostatně mohou v hojné míře nabídnout i jiné části Španělska. Svatojakubská cesta je svým způsobem jedinečná a navíc má za sebou bohatou tradici a potenciál, jenž byl během let využit a vypracován do neuvěřitelných rozměrů. Není nutné připomínat, že spolu s poutníky a ostatními návštěvníky proudí do oblasti finanční prostředky potřebné k dalšímu rozvoji a propagaci cesty.

Jaký je tedy „moderní“ poutník, co od cesty očekává a jak je o něj postaráno? Obvykle nosí běžné pohodlné oblečení, ve vyšší či nižší míře sportovního rázu a batoh se svatojakubskou mušlí coby přetrvávajícím symbolem pouti. K dispozici mívá kreditní kartu i mobilní telefon pro kontakt se svými blízkými a jako pomocník na cestě mu slouží knižní průvodce, dnes dostupný snad ve všech světových jazycích. Na cestu vyrážejí lidé ze všech konců světa, různého náboženského vyznání, včetně ateistů. Mají

⁴⁴ Xosé Manuel SANTOS SOLLA, *El Camino de Santiago: Turistas y peregrinos hacia Compostela*, Cuadernos de Turismo, número 18, 2006, s. 137 – 138.

⁴⁵ Jordi TRESSERRAS, *El Camino de Santiago: la gestión sostenible de un itinerario cultural transnacional*, s. 2. URL: <http://www.fundacioabertis.org/rcs_jor/pdf_tresserras.pdf> [cit. 2009-02-20].

k dispozici hustou sítí poutnických ubytoven (veřejných, soukromých i církevních) a přibývají další. Restaurace nabízejí výhodná poutní menu a o bezpečnost na cestě se stará i speciální „poutní ochranka“ (Seguridad Xacobeo). Povědomí o „caminu“ šíří jak Sdružení přátel Svatojakubské cesty, tak centrály cestovního ruchu jednotlivých oblastí či turistické informační kanceláře jednotlivých měst, jež do jeho propagace investují nemalé prostředky. Vydávají mapky, prospekty a brožury, z nichž se člověk dozví o historických památkách, muzeích, místních slavnostech a mnoha dalších kuriozitách, které stojí za pozornost. Tato investice se jim však vyplatí, jelikož přilákání návštěvníci do oblasti opět přináší peníze.

Některé původní úseky Svatojakubské cesty zmizely a byly nahrazeny silnicemi, jiné pohltily pole, někde vyrostly průmyslové zóny. Ale stále jsou tu hory a lesy, prašné stezky a poklidná zákoutí, vinice a louky. Vše se mění, ale „camino“ zůstává.⁴⁶ I motivace dnešních poutníků je vskutku různorodá. Potřeba duchovního rozjímání a zastavení se v současném rychle ubíhajícím a chaotickém světě, hledání sebe sama, touha po dobrodružství a poznání nových končin, sportovní a kulturní vyžití, kontakt s přírodou a setkání s novými lidmi, atmosféra solidarity a stále ještě splnění osobního slibu či náboženská víra. Odpovědí je tolik, kolik je poutníků.⁴⁷

Již bylo zmíněno, že infrastruktura je především v případě Francouzské cesty dnes již velmi dobře rozvinutá. Trasa je jednotně značená symbolem cesty, svatojakubskou mušlí či žlutými šipkami. Poutník si před začátkem putování pořídí tzv. *credencial*⁴⁸ (jakýsi „poutnický pas“), do kterého cestou získává razítka, ať už v restauracích, informačních centrech či samotných ubytovnách. Tento *credencial* přináší řadu výhod jako jsou nejrůznější slevy při návštěvě památek, ale hlavně opravňuje k přespaní v poutnických ubytovnách. Ubytovny (*albergues* či *refugios*) jsou obvykle jednoduché, nejčastěji jde o velké noclehárny s palandami či matracemi a žíněnkami na podlaze. Téměř všude jsou sprchy a umývárny, často je k dispozici pračka a společná kuchyňka. Provozují je obce, fary, církevní řády, Sdružení přátel Svatojakubské cesty i veřejné a soukromé instituce a subjekty a o jejich chodu se stará většinou sympatický správce (*hospitalero*). Otvírají obvykle kolem 13. hodiny a pěší poutníci mívají v ubytování přednost před cyklisty. Cena za nocleh je buď dobrovolná nebo se pohybuje v řádech 3-9 eur (soukromé ubytování může být dražší). Městská síť nocleháren v Galicii

⁴⁶ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 15.

⁴⁷ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 49 – 52.

⁴⁸ K nahlédnutí v příloze č. 4.

provozována místní samosprávou je zatím zdarma. Povoleno je přespání jen na jednu noc (s výjimkou nemocných poutníků) a místo si nelze dopředu rezervovat. V cíli cesty, Santiagu de Compostela, má každý poutník, jenž urazil nejméně posledních 100 km pěšky nebo 200 km na kole či na koni, právo na osvědčení o absolvování poutě – tzv. *Compostelu*.⁴⁹ Stačí jen s *credencialem* navštívit kancelář pro poutníky (Oficina de Acogida de Peregrinos) a prohlásit, že se člověk vydal na pout' i z náboženských důvodů.^{50 51}

Existuje i dnes nějaká právní ochrana pro poutníky? Dnes je středem pozornosti právní ochrany více sama cesta než jednotliví poutníci. Jejich pobyt na území španělského státu regulují zákony obsažené v samotné Ústavě z roku 1978 a zákon o cizích státních příslušnících (Ley de Extranjería). Vztahují se na ně tedy stejné podmínky jako na pobyt jakéhokoli jiného cizince na španělské půdě a záleží pouze na jejich původu. Nové právní normy se týkají ochrany samotné Svatojakubské cesty a jejich památek (např. la Ley de protección de los Caminos de Santiago en Galicia z roku 1996). Pocházejí nejen ze strany státu a autonomních oblastí, ale i od Evropské Unie, Rady Evropy či Generální konference UNESCO. Mají pomoci zachovávat historické, kulturní, přírodní i urbanistické aspekty cesty a pečovat o trvalý rozvoj služeb i šetrné zacházení s krajinou podél svatojakubských stezek.⁵²

Co tedy vyplývá z porovnání středověkého a moderního poutníka?⁵³ Jejich oděv, podmínky při putování i krajina se mohly změnit. Ušlé kilometry a zčásti i motivace k vykonání pouti však zůstávají stejné. Je pravdou, že odklon od náboženských důvodů coby ústředního motivu poutě je dnes patrný víc než kdy jindy. Atmosféra solidarity, hlubší sebepoznání a nezapomenutelné zážitky a vzpomínky z cesty však naštěstí přetrvávají.⁵⁴

5. Poutník versus turista

V dnešní době je někdy obtížné rozeznat skutečného poutníka od běžného turistu. I poutník má mimo duchovní motivaci i další důvody. Rád pozná nová místa, kulturu a

⁴⁹ K nahlédnutí v příloze č. 5.

⁵⁰ M. VÁLKOVÁ – Z. CHURANOVÁ, *Svatojakubská cesta*, s. 17 – 20.

⁵¹ Z vlastní zkušenosti mohu doplnit, že v případě uvedení náboženských motivů pro vykonání pouti obdrží poutník latinsky psaný dokument, jež má svůj původ již ve středověku, tj. *compostelu*. Pokud uvede důvody jiné než náboženské, dostane jednoduché potvrzení o absolvování cesty, které se od ní liší.

⁵² J. M. GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 1999*, s. 86.

⁵³ V příloze č. 6 vyobrazení středověkého a dnešního poutníka.

⁵⁴ V příloze č. 7 svědectví poutníků ze Svatojakubské cesty.

zvyky či navštíví cestou zajímavé památky a muzea. Naopak turistu, coby milovníka umění, také láká návštěva katedrál a měst na svatojakubské cestě, či si jako sportovec rád vyrazí na zajímavou, dobře značenou a slušnou infrastrukturou vybavenou trasu. Kdo je tedy kdo, a jak se od sebe liší? Pro odlišení v rámci statistik je poutník jednoduše ten, kdo se vydá na Svatojakubskou cestu alespoň částečně z náboženských důvodů, pěšky, na kole či na koni překoná určitou vzdálenost a v cíli cesty se přihlásí o již zmiňovanou *Compostelu*. Obecně vzato se ale říká, že rozdíl je především v jejich přístupu. „*Turista vyžaduje, poutník je vděčný.*“ („*El turista exige, el peregrino agradece*“). Tuto větu je často slyšet při debatách nad tím, jak lze na cestě odlišit skutečné poutníky od náplavy dalších zájemců o levné ubytování a poutnické výhody. Od poutníka se totiž očekává jakási solidarita, šetrnost a vděk i za pár vlídných slov a jednoduchou střechu nad hlavou, kterou poskytují poutnické ubytovny a jejich správci, v mnohých případech dobrovolníci. Nejde o poskytování kompletních turistických služeb, ale o základní podporu a možnost odpočinku a skromného soužití s dalšími poutníky na stejné cestě, která je však pro každého svým způsobem osobní.⁵⁵

Faktem je i to, že turista utratí na cestě oproti poutníkovi zpravidla mnohem více peněz. Poutník si obvykle cestu zorganizuje sám, a jelikož využije levného ubytování a prakticky neutratí za transport (maximálně do místa, odkud na cestu vyráží a zpět z Compostely domů), jeho útrata se podle studií pohybuje okolo 10-60 eur za den. Záleží samozřejmě na druhu ubytování a způsobu stravování. Zatímco turista platí za dopravu, dražší jídlo i ubytování (obvykle v restauraci a hotelu, popř. hostelu) a jeho výdaje tak stoupnou od 70 eur výše. Vstupy do muzeí a jiných památek, popř. nákup suvenýrů ponechme stranou.⁵⁶

Když se nedávno dostal do módy zdravý životní styl, agroturismus, pěší a vysokohorská turistika a jiné „alternativní“ volnočasové aktivity, všechny se tak trochu „nabalily“ na Svatojakubskou cestu. Ta totiž nabízí nejen dobře udržované trasy pro pěší a cyklisty, popř. i jezdce na koni, ale také krásnou krajinu, města a památky a určitou atmosféru, kterou jiný druh trávení dovolené může postrádat. „Camino“ má nádech dobrodružství a spojení s přírodou, atmosféru solidarity i prostor pro

⁵⁵ ¿*Peregrino o turista?* URL: <<http://revista.consumer.es/web/es/20040601/miscelanea1/>> [cit. 2009-02-22].

⁵⁶ X. M. SANTOS SOLLA, *El Camino de Santiago*, s. 145 – 147.

sebezpoznání či setkání se zajímavými lidmi. A to dnes hledají i mnozí z těch, co se zrovna nepovažují za hluboce věřící křesťany.⁵⁷

Na tuto situaci samozřejmě zareagovali i mnozí vnější aktéři a vstoupili na scénu. Kteří? Například Španělská federace pro sportovní horskou turistiku a horolezectví (Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada) zaregistrovala Francouzskou cestu coby trasu GR 65. Jde o tzv. Stezku dlouhé vzdálenosti (Sendero de Gran Recorrido), kterou pro její délku, hezké prostředí i kvalitní zázemí a kulturní rozmanitost doporučují pro pěší i cyklo turistiku. Má i dvě varianty – Aragonsko-navarrskou cestu (GR 65 3) a Katalánsko-aragonskou cestu (GR 65 5), jež se postupně napojují na hlavní větev stezky. Jako E3 je označen evropský úsek Svatojakubské cesty, který začíná v Emine – v Maďarsku a přes Slovensko, Polsko, Českou republiku, Německo, Lucembursko, Belgie a Francii míří až do Santiaga de Compostela v Galicii, ve Španělsku. Jak je tedy vidět, Svatojakubská cesta je propagována i coby sportovně – kulturní trasa celoevropského významu.⁵⁸

Do hry přispěchaly i cestovní kanceláře s pestrou nabídkou zájezdů a aktivit spojených se Svatojakubskou poutí i apoštolovým městem. Ani veřejné státní instituce nemohly zůstat pozadu a pustily se do smělého plánování a marketingových projektů pro rozvoj cesty a města Compostely. Blíže se o nich zmíníme v kapitole o podpoře a propagaci „camina“.

Samotný cíl Svatojakubské cesty, město Santiago de Compostela, tedy každoročně přivítá množství skutečně rozmanitých typů lidí. Samotní obyvatelé se na ulicích mísí s různými druhy návštěvníků – poutníky, výletníky, kulturně a nábožensky motivovanými turisty, sportovními nadšenci, na kolech i bez nich, ale i účastníky různých kongresů a obchodních jednání či studenty z různých koutů světa. Každý z nich si přináší určitou představu o tom, proč míří právě sem, a co ho zde může čekat. Někdo zde končí svou pout', jiný si pouze vyjel na výlet, dalšího přitahuje historické a kulturní dědictví města. Ten přijel pracovně a onen ze studijních důvodů. Téměř nikdo si však nenechá ujít návštěvu katedrály, ať už je věřící, nebo ne.⁵⁹

⁵⁷ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 52.

⁵⁸ *El Camino de Santiago como sendero de gran recorrido en la naturaleza*. URL:<<http://www.efdeportes.com/efd87/camino.htm>> [cit. 2009-02-23].

⁵⁹ Gildino TAVARES, *Estudio sobre la realidad actual de las peregrinaciones en Santiago de Compostela y su relación con el turismo*, Brusel 2008, s. 38.

6. Statistiky a některá data z průzkumů o Svatojakubské cestě

Statistické údaje týkající se poutníků shromažďuje především samotná poutnická kancelář (Oficina de Acogida de Peregrinos) a posléze je zpracovává Sociologická kancelář compostelského arcibiskupství (Oficina de Sociología del Arzobispado de Santiago de Compostela). Jejich výsledky jsou pak na internetu přístupné veřejnosti na stránce www.archicompostela.org/Peregrinos/Estadisticas/Estadisticaperegrinacion.htm.

Jak se vyvíjel nárůst počtu poutníků za poslední desetiletí? Odkud pocházejí a jaká je jejich motivace k vykonání pouti? Jaký je jejich průměrný věk, povolání, převažují mezi nimi muži či ženy a jakou formou nejčastěji pout' vykonávají? A konečně kdy se nejčastěji putuje a jaké jsou nejoblíbenější poutnické stezky v rámci svatojakubské cesty? Všechny tyto a další otázky lze díky těmto dlouhodobým průzkumům zodpovědět.⁶⁰

V průběhu posledních desetiletí 20. století a na počátku 21. století se počet poutníků neustále zvyšuje - od zaznamenaných několika desítek v roce 1970 se číslo přehouplo přes tisícovku v roce 1986 a během svatého roku 1993 se dokonce poprvé přiblížilo pomyslné hranici 100 000. Jasným trendem je výrazný nárůst počtu poutníků během těchto svatých compostelských roků, které se periodicky opakují v intervalech šesti, pěti, pěti a jedenácti let.⁶¹ Pravidelně, i mimo tyto „výjimečné“ roky, je stotisícová cifra překonávána od roku 2006. Posledního svatého roku 2004 *Compostelu* převzalo 179 944 poutníků a očekává se, že tento počet ještě povážlivě vzroste v příštím svatém roce 2010.⁶² Proč se počet poutníků tak výrazně zvyšuje právě v průběhu svatých compostelských roků? Kromě již zmiňované možnosti získání milosti úplného odpuštění je tehdy „camino“ mnohem více propagováno. Vylepšuje se jeho infrastruktura a je o něm více slyšet ve sdělovacích prostředcích. V rámci oslav tohoto výjimečného jubilea se navíc pořádají i desítky různých doprovodných programů, konferencí a speciálních kulturních akcí, které samozřejmě přitahují velké množství návštěvníků. Celkové množství turistů tak během těchto let také prudce roste. O zvláštlostech svatých compostelských let a s nimi spojenými projekty Xacobeo bude pojednáno později.

⁶⁰ V příloze č. 8 lze jako příklad konzultovat tabulku se statistickými údaji z let 2006 a 2007.

⁶¹ Zopakujme informaci, že tzv. Año santo – svatý rok, je rok, kdy svátek sv. Jakuba, 25. červenec, připadne na neděli. Srov. první kapitola této práce.

⁶² *125.133peregrinos*. URL: <http://www.jacobeo.net/index.php?m=boletin_noticias&pad=68&detalle=OK¬i=323> [cit. 2009-02-23].

Nejčastěji pocházejí poutníci z evropských států a to především ze samotného Španělska, dále pak z Německa, Itálie a Francie. Velký počet však přijíždí i ze zámoří - ze Spojených států, Kanady či Brazílie. Na cestě lze však nakonec potkat poutníky opravdu ze všech koutů světa, a to i z těch nejexotičtějších. Na vrcholu žebříčku se nachází obvykle národy, jež jsou známy svým náboženským zaujetím či země se svatojakubskou cestou přímo propojené. Často však zájem o „camino“ vyprovokovalo i vydání úspěšné knihy - jako v případě brazilského autora Paola Coelhoa. Ten pěší pouť do Santiaga vykonal v roce 1986 a své duchovní zážitky z cesty popsal osobitým způsobem v knize „*Poutník – Mágův deník*“.⁶³ Vypráví zde o hledání vlastní životní cesty a zamýšlí se nad zkušeností, kterou mu pouť přinesla. Tento bestseller byl přeložen do mnoha světových jazyků a výrazně pozvedl obecné povědomí a zájem o Svatojakubskou pouť.⁶⁴

O motivaci lidí k pouti byla již řeč. Podle záznamů církevní instituce ve většině případů poutníci zahrnují do svých motivů k cestě i náboženské důvody. Méně často uvádějí jako hlavní a jediný impuls pouze náboženské důvody. Nejmenší skupina lidí pak jmenuje různé jiné, avšak striktně nenáboženské důvody. V dalších průzkumech, organizovaných světskými institucemi, však čistě náboženské důvody spíše ustupují do pozadí za obecně duchovní motivaci, zájem o kulturní dědictví, sport či přírodu. Výsledky se liší i proto, že mnoho lidí, kteří vyrazí na pouť opakovaně, již nežádá o *Compostelu*, a tudíž nefiguruje v církevních statistikách.⁶⁵

Co se týče zaměstnání, mezi poutníky je nejvíce studentů a lidí pracujících zejména v technických a liberálních profesích. Velký je i zájem důchodců či učitelů. Svou roli jistě hraje faktor volného času, cenové dostupnosti a přitažlivosti pouti z náboženského i kulturně-sportovního hlediska. Vyberou si zde všichni – mladí i staří. Nejvíce poutníků spadá do věkových kategorií 21-30 let a 41-50 let. Výjimkou ale nejsou ani rodiny s dětmi či stále vitální poutníci velmi pokročilého věku.

Podle statistik mírně převažují muži nad ženami a bezesporu nejvíce poutníků (více než 80%) absolvuje cestu pěšky. Druhým nejoblíbenějším prostředkem je kolo. Méně často se pak poutníci vydávají do Santiaga na koni. Na cestě lze potkat i vozíčkáře a podle vyprávění správců poutnických ubytoven je někdy k vidění i třeba poutník na

⁶³ Kniha vyšla roku 1987 v portugalském originále, do angličtiny byla přeložena poprvé v roce 1992 a do češtiny v roce 2002. Srov. Paolo COELHO, *O diario de um mago*, Rio de Janeiro 1987. Týž, *The Diary of a Magus*, New York, 1992. Týž, *Poutník – Mágův deník*, Praha, 2002.

⁶⁴ *Sport, nebo víra?* URL: <<http://www.g2.cz/cs/cestovani/koktejl/46.shtml>> [cit. 2009-02-23].

⁶⁵ X. M. SANTOS SOLLA, *El Camino de Santiago*, s. 142.

velbloudu či jiné kuriozity. V souvislosti s ročními obdobími dorazí do Compostely nejvíce poutníků od května do září. Absolutní vrchol spadá na červenec a srpen - evidentně kvůli příznivému počasí a období dovolených. V drtivé většině případů lidé putují po Francouzské cestě, která je historicky nejznámější, dobře značená a má nejlépe rozvinutou infrastrukturu, dále po Portugalské a stále více i po Severní stezce.

7. Vliv Svatojakubské cesty na ekonomiku a cestovní ruch v Galicii

Již od počátku byla Svatojakubská cesta nejen náboženskou a kulturní záležitostí, ale vždy byla a je impulsem k ekonomickému rozvoji oblastí, kterými prochází. Propojila Pyrenejský poloostrov se zbytkem křesťanské Evropy a velkou měrou ovlivnila život a ekonomický potenciál společnosti žijící podél této historicky významné stezky.⁶⁶

Také dnes je výrazně znát dopad Svatojakubské cesty na ekonomiku, společenský život a především turistický ruch ve všech přilehlých regionech. Jaké konkrétní vlivy je zde možno vypočítat? Ve španělské autonomní oblasti Navarra, do které ústí Francouzská cesta po přechodu francouzských hranic u průsmyku Roncesvalles, jich lze najít mnoho. Podél „camina“ zde vznikla řada poutnických ubytoven a jiných obytných a restauračních zařízení, barů či obchůdků se suvenýry. Infrastruktura, jež se původně zaměřovala především na potřeby poutníků, se nyní čím dál více orientuje i na další druhy návštěvníků a turistů, kteří do oblasti přinášejí peníze. Znatelně se vliv Svatojakubské cesty projevuje v samotném hraničním městečku Roncesvalles. To dříve žilo pouze z těžby dřeva, zatímco dnes závisí z 95% na cestovním ruchu. Obecně je těžké vyčíslit přímé výnosy plynoucí ze Svatojakubské pouti. Stačí si však uvědomit, že i samotná výstavba nových ubytovacích zařízení či rekonstrukce památek a růst zaměstnanosti v sektoru cestovního ruchu znamená zvýšení ekonomické aktivity. I v oblasti kultury lze najít mnoho příkladů. Každoročně vychází mnoho knih a článků o „caminu“, pořádají se různé akce a kongresy k tématu, a to vše živí mnoho lidí a navíc propaguje Svatojakubskou pout' a láká další návštěvníky. Na Navarrské univerzitě s centrem v Pamploně dokonce existuje samostatná katedra (Cátedra Camino de Santiago), která studuje svatojakubský fenomén.⁶⁷ Zaznívají však i názory, že není dobré se snažit „camino“ přespříliš turisticky a ekonomicky vyčerpat. Vedlo by to ke ztrátě jeho kouzla a originality. Zajisté je dobré poskytovat informace a určitou

⁶⁶ Srov. první kapitola této práce.

⁶⁷ Pro více informací srov. URL: <<http://www.unav.es/alumni/catedra/default.html>> [cit. 2009-02-24].

infrastrukturu. Nic se ale nemá přehánět. Nejlépe pouť propagují často sami poutníci, kteří skrze své zážitky navnadí další okruh zájemců a potenciálních návštěvníků. Každopádně je Svatojakubská cesta pro Navarru jedním z hlavních turistických lákadel, spolu s Pyrenejemi a slavnostmi Sanfermines.⁶⁸ Navarrská autonomní vláda proto nadále pracuje na podpoře potenciálně turisticky významných míst podél Francouzské cesty a jiných doplňkových aktivitách.⁶⁹

A jaký ekonomický dopad má Svatojakubská pouť na místo svého původu? V samotném cíli Svatojakubské cesty, v autonomní oblasti Galicie, má turismus významný podíl na HDP (dlouhodobě se pohybuje mezi 10-12%) i na zaměstnanosti, neboť je zde 12-14% obyvatelstva zaměstnáno ve sféře cestovního ruchu.⁷⁰ V celkovém kontextu Španělska a jeho sedmnácti autonomních oblastí, se pak Galicie objevuje zhruba uprostřed žebříčku návštěvnosti z pohledu zahraničního i domácího cestovního ruchu.⁷¹ Město Santiago de Compostela a oblast las Rías Baixas (na jihozápadním pobřeží) byly až donedávna jedinými hojně turisticky navštěvovanými regiony v Galicii. Dnes se však dostávají do popředí i další místa a města. Jedná se hlavně o lokality spojené s lázeňstvím, agroturismem a vodními sporty.

Vysoká míra propagace Svatojakubské cesty je součástí snahy o další a soustavný rozvoj cestovního ruchu v regionu, kde se za poslední léta stále objevují nová a nová ubytovací zařízení všech kategorií - hotely, hostely, penziony, venkovské usedlosti (tzv. *casas rurales*), atd. Další poutnické útulky, restaurace a obchůdky se množí podél hlavní stezky a přinášejí určitou ekonomickou dynamiku, přesto však nadále dochází spíše k poklesu obyvatel mnoha vesnic ve vnitrozemí, kde zůstávají převážně starší lidé a mladí odcházejí pracovat do měst. Největší prospěch z celého „camina“ v Galicii tak získává samotné Santiago de Compostela, které dovede přilákat mnoho investic i generovat vysoký ekonomický zisk.

Důvodem, proč je tomu právě tak, je především skutečnost, že nabízí rozmanité kulturní vyžití. Město oplývá krásnými památkami, v čele se slavnou katedrálou

⁶⁸ Pyreneje jsou ideální pro horskou turistiku a originální fiesta San Fermín, známá vypouštěním býků do ulic města, se koná na počátku července v navarrské Pamploně. Srov.URL: <<http://www.turismo.navarra.es/esp/home/>> [cit. 2009-02-24].

⁶⁹ *Ruta jacobea, camino de progreso*. URL: <<http://www.navactiva.com/web/es/amngm/doc/articulos/2008/04/46538.php>> [cit. 2009-02-24].

⁷⁰ *Galicie: Estudio de Impacto Económico del Turismo – IMPACTUR*, s. 49. URL: <http://exceltur.org/excel01/contenido/portal/files/Parte2_Informe_Galicia-2.pdf> [cit. 2009-02-25].

⁷¹ V obou případech je na devátém místě ze sedmnácti. Srov. data ze statistik cestovního ruchu z roku 2003. URL: <<http://www.iet.tourspain.es/informes/documentacion/FronturFamiliar/InformesNoPeriodico/TurismoInteriorEspana.pdf>> [cit. 2009-02-25].

s apoštolovým hrobem, mnoha muzei a galeriemi. Návštěvníky přitahuje svou příjemnou atmosféru s nádechem historie a láká je i na vyhlášené gastronomické pochoutky, rozmanité slavnosti a bohatý noční život. Je tradičním duchovním sídlem stejně jako moderním centrem obchodu, vzdělanosti, umění a kultury. Navíc leží poblíž mezinárodního letiště s přítomností několika nízkorozpočtových leteckých společností. Nad jeho propagací a rozvojem bdí mnoho státních a oblastních institucí i soukromých subjektů. V rámci diversifikace turistického potenciálu Santiaga bylo vytvořeno mnoho zajímavých projektů – např. Santiago Film Comission (sektor audio-vizuálních projektů), Convention Bureau (pro potřeby kongresů), Compostela Visión (průvodcovské služby po Galicii), Universidad Viva (oblast vzdělání) a mnoho dalších. Santiago de Compostela má tak šanci přilákat opravdu různorodou klientelu.⁷²

Pro lepší představu si lze spočítat, že pokud 125 141 poutníků (což je oficiální cifra ze statistik v roce 2008) denně utratí 15 eur a absolvuje týdenní pouť po Svatojakubské cestě v Galicii, dostaneme se k výnosu přesahujícímu 13 milionů eur. Přitom se jedná pouze o poutníky. Dalších několik miliónů turistů, kteří ročně Galicii navštíví, často přilákání svatojakubským fenoménem, do výsledku zahrnuto nebylo.⁷³ Prakticky je tedy podíl poutníků na ekonomických výnosech v oblasti cestovního ruchu poměrně nízký vzhledem k tomu, že poutníci představují pouze menšinu, v průměru zhruba 2%, ze všech návštěvníků Svatojakubské cesty.⁷⁴

Oficiální průzkumy z roku 2004, kdy se slavil zatím poslední svatý compostelský rok, mluví o 12 milionech návštěvníků Galicie. Z toho bylo 6 439 570 turistů, což je do té doby historicky nejvyšší číslo z oblasti cestovního ruchu v Galicii. Ekonomický výnos činil asi 3,6 miliardy eur. Podle dat Statistického institutu v Galicii (Instituto Galego de Estatística) vzrostlo díky čilému cestovnímu ruchu v tomto roce nejen HDP, ale zároveň klesla nezaměstnanost a zvýšily se příjmy ubytovacích zařízení v regionu.⁷⁵

Čísla radostná pro turistický sektor, ne však pro zastánce klasických poutních tradic. Právě nebezpečí masifikace a snaha o přehnanou komercializaci Svatojakubské cesty by mohla mít nevratné následky. Proto je třeba o tento ekonomicky velmi potenciální, ale zároveň křehký fenomén pečovat s myšlenkou, že proměnit Svatojakubskou cestu v „ucpanou poutní dálnici s všudypřítomnými reklamami a prodavači suvenýrů“ by byla

⁷² X. M. SANTOS SOLLA, *El Camino de Santiago*, s. 140 – 147.

⁷³ X. X. PARDELLAS, *Turismo religioso*, s. 154.

⁷⁴ Podíl poutníků na celkovém počtu návštěvníků Svatojakubské cesty byl 2,81% během svatého compostelského roku 2004 a 1,8% v roce 2005. Srov. J. TRESSERRAS, *El Camino de Santiago*, s. 9. URL: <http://www.fundacioabertis.org/rcs_jor/pdf_tresserras.pdf> [cit. 2009-02-25].

⁷⁵ José Manuel GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 2004*, A Coruña 2005, s. 213 - 218.

velká škoda. Jak již bylo řečeno, lidé si ji oblíbili právě pro její intimnější duchovní atmosféru, pocit hlubšího spojení s přírodou a lidskou podstatou a pro mnohé je alternativou „klasického masového prázdninového pobytu“. Pokud by ztratila tuto jedinečnost, mohla by přijít i o mnoho potenciálních poutníků a návštěvníků.

8. Podpora a propagace Svatojakubské cesty – španělské a jiné evropské subjekty

Ačkoliv jsou samotné přírodní a urbanistické krásy „camina“ velmi dobrou reklamou pro Svatojakubskou cestu, přesto byla s cílem její širší propagace vytvořena řada projektů a do reklamní kampaně se zapojilo mnoho různých aktérů nejen španělského původu. Za pomoci veřejných i soukromých subjektů a institucí. byla vytvořena komplexní struktura opatření a důležitá podpora přišla rovněž ze strany církve a občanů.

Jaké konkrétní kroky byly v moderní historii učiněny v rámci podpory a propagace Svatojakubské cesty a jaké marketingové strategie stojí za dnešním úspěchem svatojakubského fenoménu? Důležitou událostí byla návštěva papeže Jana Pavla II. v Santiagu de Compostela roku 1989 u příležitosti IV. ročníku světového sjezdu mládeže. Spolu se Svatým otcem se akce zúčastnilo zhruba půl milionu mladých lidí ze všech koutů naší planety, což byl dobrý začátek pro budoucí propagaci Svatojakubské cesty.⁷⁶ Dalším pozitivním impulsem byl i fakt, že se na konci stejného roku do čela galicijské Xunty (tj. vrcholného orgánu místní samosprávy autonomní oblasti Galicie) dostal Manuel Fraga Iribarne, který s sebou přinesl cenné zkušenosti získané během svého předchozího působení na Ministerstvu pro informace a cestovní ruch.⁷⁷

Otevřená příležitost nezůstala bez odezvy. Autonomní galicijská vláda pod vedením Fragy navrhla a v roce 1991 schválila první z řady plánů zvaných Xacobeo, spojených s oslavou svatých compostelských roků. Xacobeo 1993 a po něm následující Xacobeo 1999, Xacobeo 2004 a současný Xacobeo 2010 mají za úkol propagovat a všestranně rozvíjet svatojakubský fenomén. V rámci těchto plánů je např. zajišťována oprava památek, obnovováno značení historických stezek či rozšiřována síť veřejných poutnických ubytoven. Jejich prostřednictvím se rovněž nadále rozvíjí právní ochrana „camina“ a je vypracováván projekt ekonomické podpory i kulturní program pro daný svatý compostelský rok. Přípravy každého takového roku začínají zhruba s dvouletým předstihem. Pro lepší představu, v rámci oslav svatého compostelského roku 2004

⁷⁶ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 190.

⁷⁷ X. M. SANTOS SOLLA, *El Camino de Santiago*, s. 138.

proběhlo pod záštitou Plánu Xacobeo 2004 asi 3100 kulturních aktivit všeho druhu - scénická představení, koncerty, výstavy, kongresy a semináře, atd. Finanční prostředky na jeho realizaci plynuly částečně z rozpočtu galicijské Xunty (31 924 000 eur) a částečně z příspěvků různých sponzorů a spolupracujících subjektů (31 691 016 eur). Díky této iniciativě byla podle studií prestižní Obchodní školy ESADE v Barceloně toho roku Galicie nejlépe propagovanou autonomní oblastí Španělska, s velmi dobrou turistickou pověstí mezi Španěly.⁷⁸

Na fungování plánu Xacobeo se podílejí především následující instituce a orgány:

a) Rada pro institucionální vztahy v rámci galicijské Xunty (Consellería de Relacións Institucionais da Xunta de Galicia) – stála na počátku uvedení Plánu Xacobeo 1993 do chodu a řídila i většinu prvních aktivit s ním spojených. Nyní, s vytvořením dalších specifických orgánů, především koordinuje spolupráci mezi odlišnými institucemi a stará se o organizaci a udílení cen v rámci různých literárních, fotografických a jiných soutěží souvisejících se Svatojakubskou cestou. Dále také publikuje knihy a informační průvodce zabývající se tímto tématem.

b) Hlavní vedení pro podporu a rozvoj Svatojakubské cesty (Dirección Xeral de Promoción do Camiño) – závisí na Radě pro kulturu, vzniklo v prosinci roku 1993 s cílem pokračovat s projektem Plán Xacobeo. Nyní především pomáhá v rozvoji dalších těchto plánů a spolupracuje se Společností pro řízení a správu Plánu Xacobeo.

c) Společnost pro řízení a správu Plánu Xacobeo (S. A. do Xestión do Plan Xacobeo) – jde o veřejnou společnost pod správou galicijské Xunty, jejímž hlavním úkolem je turistická a kulturní propagace Svatojakubské cesty a rozdělování dotací na projekty spojené s rozvojem služeb a infrastruktury na „caminu“.

d) Rada Xacobeo (Consello Xacobeo) - je prostředníkem mezi administrativou centrální španělské vlády a jednotlivých autonomních vlád, kterými „camino“ prochází. Náleží pod Ministerstvo kultury a je řízena jeho ministrem. Koordinuje vzájemnou spolupráci a rozdělování peněžních příspěvků, dále se věnuje péči o ochranu stezek a sjednocování jejich značení v různých oblastech. Je i propagátorem mnoha důležitých iniciativ v rámci obnovování kulturního dědictví Svatojakubské cesty - např. rekonstrukce památek či daňové úlevy pro projekty spojené se Svatojakubskou cestou.⁷⁹

⁷⁸ J. M. GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 2004*, s. 222.

⁷⁹ Antón ÁLVAREZ SOUSA, *Homo peregrinus*, Vigo 1999, s. 158 – 160.

Mimo tyto instituce byl roku 1991 ustanoven Královský patronát města Santiago de Compostela (el Real Patronato de la Ciudad de Santiago de Compostela), zaštitěný samotným španělským králem Juanem Carlosem I. Patronát má symbolicky obnovit pouto mezi monarchií a apoštoloým městem.⁸⁰ Jeho výkonným orgánem se roku 1992 stalo Sdružení města Santiago (Consortio de Santiago), jež je financováno centrální vládou, galicijskou Xuntou a radnicí města. Má za cíl všeobecnou propagaci města, zlepšení jeho infrastruktury prostřednictvím nové výstavby i rekonstrukce starých objektů a dále spolupracuje na projektech v rámci Plánu Xacobeo.⁸¹

Na podporu Svatojakubské cesty tedy proudí finanční prostředky doslova ze všech stran. Ministerstvo pro rozvoj a ministerstvo kultury spravují Program Camino de Santiago, zahrnutý v tzv. 1% pro kulturu. Ve Španělsku je totiž podle speciálního zákona třeba v rámci veřejných zakázek z oblasti výstavby a restaurace objektů a rozvoje umělecké kreativity věnovat alespoň 1% z rozpočtu na projekty související se španělským historickým a kulturním dědictvím. Pomoc přichází také ze strany Evropské Unie, především skrze komisaře pro kulturu, jež podporuje iniciativy všeho druhu. Jde např. o projekty Mléčná dráha (Vía Láctea – Red para la gestión creativa del patrimonio en los Caminos de Santiago) či COESIMA (Cooperación Europea de Sitios de Mayor Acogida Turística). Projekt COESIMA je zaměřen na spolupráci sedmi důležitých evropských poutních míst. Konkrétně jde o města Altötting v Německu, Czestochowa v Polsku, Fátima v Portugalsku, Loreto v Itálii, Lourdes ve Francii, Patmos v Řecku a Santiago de Compostela ve Španělsku. Oba projekty jsou financovány Evropskou unií, v rámci programu Interreg.⁸²

O propagaci Svatojakubské cesty se zásadním způsobem stará jak celostátní španělská centrála cestovního ruchu Turespaña, tak místní Turgalicia. Dokonce i Compostelská univerzita vytvořila speciální centrum CETUR (Centro de Estudios e Investigaciones Turísticas) pro studium a výzkum turismu v oblasti. Program pro posílení turistické propagace Galicie a Santiaga pro období 2006-2010 je součástí akčního plánu s názvem Plan Acción 2006. Ten chce představit Galicii coby atraktivní a různorodou turistickou destinaci nabízející agroturismus, odpočinkový i aktivní turismus, lázeňství, návštěvu historických památek, krásného pobřeží a měst a samozřejmě Svatojakubské cesty. I samotná radnice v Santiagu má vlastní strategické

⁸⁰ P. BOUZAS – X. A. DOMELO, *Santiago de Compostela*, s. 190.

⁸¹ J. M. GARCÍA IGLESIAS, *Xacobeo 1999*, s. 59.

⁸² J. TRESSERRAS, *El Camino de Santiago*, s. 5. URL: <http://www.fundacioabertis.org/rcs_jor/pdf_tresserras.pdf> [cit. 2009-02-26].

marketingové plány týkající se propagace města a Svatojakubské cesty a dokonce svého vlastního soukromo-veřejného turoperátora Compostur, který má na starost komercializaci turistických služeb skrze nově vytvořenou rezervační centrálu na internetové stránce www.santiagoreservas.com.⁸³

Každoročně je obnovován tzv. Roční plán aktivit pro propagaci a obchodní strategie v oblasti cestovního ruchu spojeného se Svatojakubskou cestou (Plan Anual de actuación para la promoción y comercialización turística del Camino de Santiago). V jeho rámci spolupracuje výše zmiňovaná Turespaña s obvykle osmi autonomními oblastmi, kterými procházejí hlavní větve Svatojakubské cesty (konkrétně jde o Aragon, Navarru, Baskicko, Kantábrii, Asturii, La Rioju, Kastilii-León a Galicii). Každoročně ustanovuje nové plány a strategie v návaznosti na plány minulé a s přihlédnutím na aktuální potřeby a situaci. Například loňský plán pro rok 2008 počítal s vypracováním specifického průzkum s cílem adekvátního naplánování programu a akcí souvisejících s nejbližším svatým compostelským rokem 2010. Jeho dalším cílem bylo posílení internetových informací a turisticko-kulturní nabídky ohledně Svatojakubské cesty a také vytvoření společné mezinárodní reklamní kampaně v hodnotě zhruba 900 tisíc eur. Pravidelně se plánuje i účast na různých mezinárodních veletrzích cestovního ruchu a vydávání aktualizovaných grafických i audiovizuálních průvodců a brožur v několika světových jazycích. Rok co rok se tak tato iniciativa snaží proměnit „camino“ v jeden z nejdůležitějších turistických produktů Španělska.⁸⁴

Existuje mnoho dalších projektů, podpor, strategických a podpůrných plánů a nové stále přibývají. Hlavní z nich byli již představeny, nelze však zapomenout ještě na dva výrazné aktéry, hrající důležitou roli v podpoře a propagaci svatojakubského fenoménu - jsou jimi církve a Sdružení přátel Svatojakubské cesty.

Ve Španělsku katolická církev spolupracuje se státními institucemi v mnoha oblastech – např. v rámci rekonstrukce a péče o památky a jiné kulturní dědictví na cestě, při údržbě a rozvoji infrastruktury, konání různých oficiálních aktů a oslav i v samotné propagaci Svatojakubské pouti. Samostatně provozuje Poutnickou kancelář a vydává i vlastní publikace o Svatojakubské cestě. Propaguje samozřejmě především náboženskou stránku a kořeny Svatojakubských poutí, ale využívá k tomu i moderní prostředky, jako třeba internet. Na oficiálních stránkách galicijské Xunty o Plánech

⁸³ G. TAVARES, *Estudio sobre la realidad*, s. 33 – 37.

⁸⁴ *Fitur – un total de 8 CCAA firman convenios de promoción y comercialización del Camino de Santiago en el exterior*. URL: <<http://www.lukor.com/viajes/noticias/portada/08013125.htm>> [cit. 2009-02-26].

Xacobeo (www.xacobeo.es) lze nalézt informace o religiózním původu svatých compostelských let a odkazy na oficiální stránky compostelského arcibiskupství věnované Svatojakubské cestě (www.archicompostela.org/Peregrinos/). Zde se informuje o dalších detailech - např. o katedrále či o časovém programu mší na Svatojakubské cestě.⁸⁵ Dodnes hojně navštěvované poutnické mše a rituál *botafumeiro*⁸⁶ jsou důkazem toho, že náboženské kořeny poutě nejsou mrtvé, a zachovávají si své kouzlo a význam.

A konečně nelze opomenout důležitost Sdružení přátel Svatojakubské cesty (Asociaciones de Amigos de Camino de Santiago). Věnují se především péči o poutníky (ve vlastních poutnických ubytovnách i mimo ně), údržbě cest, jejich rekonstrukci a jednotnému značení. Zabývají se i výzkumnou, publikační i propagační činností, pořádají různé přednášky a debaty k tématu Svatojakubské cesty, atd. Jsou financovány především z vlastních zdrojů, ale občas obdrží státní příspěvky či dotace na některé ze svých aktivit. Jejich počet od osmdesátých let 20. století neustále roste a tento společensky velmi pozitivní fenomén již překročil i hranice španělského státu. Jsou krásným důkazem lidské solidarity a snahy o zachování jedinečné poutní tradice, skrze dobrovolnickou činnost širokého okruhu členů, které spojuje zájem o svatojakubský fenomén a nadšení pro jeho další rozvoj a podporu.⁸⁷ Španělská Federace sdružení přátel Svatojakubské cesty (Federación Española de Asociaciones de Amigos de Camino de Santiago) provozuje vlastní internetové stránky (www.caminosantiago.org), všestranně zaměřené na informace, aktuality a praktické rady pro poutníky.

Jak si Svatojakubská cesta dokázala získat tak výraznou podporu takového množství institucí? Na jednu stranu je z historického a kulturního hlediska významným fenoménem, který je třeba zachovat pro budoucí generace. Toho jsou si vědomi jak církve, tak stát i obyčejní lidé. Na druhou stranu je pak Svatojakubská cesta v dnešní době i čím dál výnosnějším obchodním artiklem v oblasti cestovního ruchu. Peníze investované do její propagace a podpory se tak navracejí zpět z rukou jejích návštěvníků. „Camino“ má tedy stále co nabídnout velkému množství rozmanitých typů lidí, proto se těší pozornosti tolika institucí a subjektů. Nejde jen o zachování cenného kulturního dědictví, ale i o možnost dobrého výdělku.

⁸⁵ A. ÁLVAREZ SOUSA, *Homo peregrinus*, s. 171 – 175.

⁸⁶ Během tohoto rituálu několik mužů rozhoupává obří kadidelnici zavěšenou na laně. Srov. *Información*. URL: <<http://www.archicompostela.org/archicofradia/Informacion.htm>> [cit. 2009-02-26].

⁸⁷ J. A. CORRIENTE CÓRDOBA, *Protección jurídica del Camino*, s. 50 – 51.

Jakým způsobem se dnes propagační materiály o „caminu“ šíří? Nejčastěji se objevují v médiích. Především na internetu existuje opravdu velké množství webových stránek v různých světových jazycích věnovaných tomuto tématu. Ve španělské televizi i rádiu běží reklamní spoty či reportáže o Svatojakubské cestě poměrně pravidelně, intenzivněji pak během svatých compostelských roků. Existují samostatné tematické magazíny o „caminu“ (např. Peregrino nebo Xacobeo noticias), ale i v běžných novinách a časopisech se články na toto téma často objevují. Nové knižní publikace, průvodce a brožury vycházejí v podstatě neustále a jsou distribuovány prakticky po celém světě a na mnoha mezinárodních veletrzích cestovního ruchu.⁸⁸ Zkrátka a dobře, kdo hledá, lehce najde a kdo nehledá, s největší pravděpodobností na zmínku o Svatojakubské cestě stejně dříve či později někde narazí. Stačí projevit zájem o Španělsko a cestování.

9. Pohled ze zahraničí - anketa o Santiago de Compostela a Svatojakubské cestě

O tom, že na Svatojakubské cestě se setkávají lidé opravdu ze všech koutů světa, již byla řeč. „Camino“ je velmi intenzivně propagováno po celém světě, do jaké míry však tato reklama skutečně funguje? To se snažila zjistit belgická společnost Rambøll Management s.a., která v roce 2008 zveřejnila výsledky svého průzkumu ve čtyřech evropských zemích – Itálii, Francii, Velké Británii a Německu. Formou ankety se snažila vyhodnotit, jakou představu mají lidé z těchto států o městě Santiago de Compostela, a to na základě tří základních otázek: 1) zda město znají, buď konkrétně nebo alespoň z vyprávění/médií/apod., 2) zda ho osobně navštívili a 3) jestliže jej navštívili, tak z jakého důvodu, a jak se jim líbilo. Anketa probíhala ve větších městech a osloveni byli lidé všech věkových kategorií - mladí do 26 let, dospělí mezi 26. a 65. rokem a lidé starší 65 let. Jaké jsou tedy konkrétní výsledky?

V Itálii probíhala anketa v Miláně a v Římě. Celkem 21,57% respondentů bylo z kategorie mladých lidí a zbývajících 78,43% dospělých. Neodpověděla žádná osoba starší 65 let.

Co se týče mládeže, 45,4% má o Santiagu určitou představu, ačkoliv ho nikdo z dotázaných nenavštívil. Obecně jej ztotožňují s poutní cestou a někteří z nich se o něm učili na vysoké škole. Celkem 40% z těch, kteří město znají, by jej rádo navštívilo, preferují však zorganizovat si tuto cestu sami, bez pomoci např. cestovní kanceláře.

⁸⁸ Noticias. URL: <<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/federacion/inicio.asp>> [cit. 2009-02-27].

Naopak 54,5% mladých Italů o Santiagu neví zcela nic a na otázku, znají-li nějaká poutní místa v Evropě, 33,3% respondentů zmínilo Lurdy, Řím či Fátimu. Zbýlých více než 65% nedokázalo jmenovat žádné poutní místo, ani v rámci své vlastní země.

Ve skupině dospělých zná Santiago přes 70% dotazovaných jedinců a 17,8% z nich jej osobně navštívilo, většinou v rámci turismu či jako cíl Svatojakubské pouti. Pamatují si na katedrálu, okolní náměstí a historické centrum a také na vynikající galicijskou gastronomii. Vyzdvihují krásu katedrály, vzpomínají si na rituál *botafumeiro*, chválí pohostinnost místních obyvatel a bohatou historii města. Stěžují si ale na poněkud chladnou atmosféru. Na stupnici od jedné do pěti (od nejhoršího dojmu k nejlepšímu) svůj zážitek hodnotí kladně, v průměru známkou čtyři. Všichni z dotázaných návštěvníků města si cestu zorganizovali sami a jako dopravní prostředek použili letadlo. Ostatní respondenti, kteří město znají, aniž by jej navštívili, ho znají z knížek nebo z televizních reportáží. Označují jej za poutní místo a téměř všichni četli knihu Paola Coelhoa „*Poutník - Mágův deník*“⁸⁹, která o poutní cestě pojednává a díky které mají chuť město v budoucnu navštívit. Pouze 21,6% dospělých Italů město Santiago ani Svatojakubskou cestu nezná a nezajímá je.

Ve Francii byla anketa realizována v Paříži a v Lille. Mladí lidé tvořili 26,6% dotázaných. Celkem 41,6% z nich zná Santiago a spojuje ho s poutní cestou a symbolem svatojakubské mušle. Přesto jej zhruba polovina nedokáže lokalizovat na mapě. Nikdo z těchto mladých Francouzů město nenavštívil, ale v budoucnu by o to měli zájem a dali by přednost individuálnímu naplánování této cesty. Naopak 58,3% mladých neví o městě v podstatě nic. Někteří z nich pouze tuší, že by mohlo být ve Španělsku.

Skupina dospělých představuje 64,4% respondentů. Celkem 86,2% z nich město zná, a to především díky jeho poutní tradici. Zároveň obvykle znají i Svatojakubskou cestu. Ví, že má mnoho různých stezek, a že ji většina poutníků absolvuje pěšky. Zmiňují důležitost compostelské katedrály a dobrou pověst galicijské gastronomie. Celkem 72,4% z těchto lidí však osobně Santiago nikdy nenavštívilo. Ti, kteří ano, tam jeli buď na dovolenou či na služební cestu. Nejčastěji použili automobilovou dopravu a zorganizovali si cestu sami. Celkově svůj dojem z města popisují jako velice či zcela uspokojivý, hodnotí jej čtyřmi body z pěti. Obdivují architekturu, místní zvyky a

⁸⁹ Paulo COELHO, *O diario de um mago*, Río de Janeiro 1987.

upozorňují na velké množství lidí. Někteří vyslovili přání se do města v budoucnosti znovu vrátit.

Lidé starší 65 let byli nejméně početnou skupinou, tvořili pouhých 8,8% z respondentů. Všichni dotázaní Santiago znali a někteří jej i navštívili. Hovoří o svatojakubské mušli, historii Svatojakubské cesty a jejích rozmanitých trasách. Jeden z dotázaných pouť sám absolvoval a rád by se do města vrátil coby turista. Další respondent město navštívil celkem třikrát, pochvaloval si zdejší gastronomii, muzea a město celkově. Cestoval vozem a organizoval si vše sám. Obecně si nejvíce lidé pamatují architektonické památky a hodnotí svůj dojem z města velmi kladně, opět čtyřmi body z pěti. Používají popisné přívlastky „zajímavé, historické a symbolické“.

Pro stejnou anketu byl ve Velké Británii zvolen Londýn. Mladí lidé tvořili 12,8% dotázaných. Nikdo z nich osobně Santiago nenavštívil, přesto ho znalo 75% respondentů. Někteří ho dokonce dokázali situovat v Galicii. Nejčastěji město spojují s poutní tradicí a s místní věhlasnou univerzitou. Až dvě třetiny mladých Britů však nemá o městě žádnou představu, ačkoliv ví, že je ve Španělsku. Celkem 50% z nich by město rádo navštívilo. Jedna dívka se pak dokonce svěřila s plánem v budoucnu vykonat Svatojakubskou pouť. Zbýlých 25% dotázaných z řad mládeže město neznalo a nejevilo zájem se o něm či o jeho poutní tradici něco dozvědět.

Do skupiny dospělých patřilo 74,1% respondentů; 52,1% z nich město zná, ale pouze 6,4% jej navštívilo osobně. Přilákalo je coby turistický cíl a částečně coby významné náboženské centrum. Líbila se jim procházka městem a především katedrála. Cestovali vlakem a autobusem, bez pomoci cestovní kanceláře. Ocenili příjemné prostředí, malebnost města a živou poutnickou atmosféru. Mnoho z nich si pamatovalo i rituál *botafumeiro*. Ohodnotili svůj celkový dojem známkou čtyři z pěti a často projevíli i zájem o další návštěvu města. Naopak 32,2% dotázaných zná Santiago pouze z doslechu a více než polovina z nich by jej ráda navštívila. Skupina dospělých, která město nezná vůbec, představuje třetinu ze všech respondentů v Londýně. Neví, kde se nachází, a stěží dokáže jmenovat jiné poutní místo v Evropě (nejčastěji Lurdy).

Starší lidé tvoří zbylých 12,9% respondentů. Všichni alespoň něco o Santiagu ví, umí jej situovat ve Španělsku a polovina z nich jej spojuje se Svatojakubskou cestou. Celkem 75% z těchto dotázaných má zájem město navštívit a někdo tuto cestu již v dohledné budoucnosti plánuje.

V Německu se anketa uskutečnila v Mnichově. Skupina mladých lidí tvořila 10% z celku dotázaných. V 80% případů je Santiago pro německou mládež známé,

především díky své poutní tradici. Pouze jeden respondent navštívil město osobně, spolu s několika dalšími místy na Svatojakubské cestě. Cestoval s kamarády osobním automobilem. Popisuje město jako „starobylé, hezké a tradiční“ a celkově jej hodnotí čtyřmi body z pěti. Ostatní dotázaní, ačkoliv město nenavštívili, jej umí situovat ve Španělsku a připouští, že jej možná někdy navštíví.

Celých 80% respondentů bylo z kategorie dospělých. Něco o městě ví zhruba 68,2% z nich a osobně jej navštívilo 10,8%. Z této cifry 66,6% respondentů přijelo do Santiaga coby turisté, zbytek absolvoval Svatojakubskou pouť. V obou případech vzpomínají na univerzitní atmosféru města, rušné centrum a deštivé počasí. Vyzdvihují pohostinnost lidí podél poutní stezky a hezké, i když již značně turistické prostředí. Hodnocení bylo opět čtyři body z pěti. Ti, kteří město osobně neznají, o něm obvykle četli nebo slyšeli v televizi. Často ho znají i z vyprávění přátel. Celkem 25% z těchto dotázaných by Santiago nebo celou Svatojakubskou cestu rádo navštívilo, většinou individuálně. Poprvé se tu vyskytlo i přání vydat se na cestu organizovanou nejmenovaným náboženským spolkem. Nakonec 31,7% ze skupiny dospělých Santiago nezná, ani o něm nikdy neslyšelo.

Starší lidé představují pouhých 8% z celkového počtu dotazovaných účastníků ankety. Všichni tito lidé Santiago znají, polovina z nich jej i osobně navštívila, a to jako cíl Svatojakubské cesty. Do Španělska se přesunuli autem nebo letadlem a cestu většinou organizovali skrze nějaké poutnické centrum. Na svou pouť vzpomínají s nadšením, vyzdvihují její kouzlo, pěknou krajinu i atmosféru města a jeho katedrály, rituál *botafumeiro* a symboliku apoštolova hrobu. Celkový dojem hodnotí nejvyšší známkou pět. Zbytek z této věkové kategorie, který město nenavštívil, by tak rád učinil, nejlépe za pomoci cestovní agentury či náboženského spolku.

Výsledek této ankety tak lze shrnout následovně – něco málo přes 60% dotázaných ve všech čtyřech zemích město Santiago de Compostela zná, ať už osobně, či pouze zprostředkovaně (z televize, knih nebo vyprávění). Kolem 10% respondentů město navštívilo, někteří v rámci turismu, jiní jako cíl Svatojakubské pouti. Obvykle si velmi dobře pamatují na katedrálu, rituál *botafumeiro*, hlavní náměstí (la Plaza del Obradoiro) a historické centrum. Vzpomínají na množství poutníků a na výjimečnou atmosféru, kterou městu dodává právě poutní tradice a celkově svou návštěvu města hodnotí kladně. Naopak 40% dotázaných Santiago vůbec nezná, někteří pouze odhadují jeho umístění do Španělska. Z pohledu jednotlivých zemí nejvíce město znají Francouzi (77,78% ze všech tamních respondentů), následováni Itáli (64,7%) a Němci (52%);

nejméně naopak Britové (pouze 38,71%). Co se týče věkových kategorií, nejčastěji město znají dospělí (mezi 26 – 65 lety), a to v 80,9% případů, mladí lidé pod 26 let pak v 13,21% případů a zbývajících 6,6% tvoří skupina lidí starších 65 let.

Jakou představu mají tedy evropští sousedé o městě Santiago de Compostela? Obvykle značně podobnou – spojují jej především s poutní stezkou, slavnou katedrálou a místním rituálem. Dále pak zmiňují nanejvýše galicijskou gastronomii. Z pohledu expertů z oblasti cestovního ruchu chybí komplexnější propagace oblasti, která by se nezaměřovala pouze na centrum Santiaga a poutní cestu, ale i na další zajímavá místa v regionu a rozmanité kulturní akce, kterých je zde také dostatek. Je třeba vyzdvihnout možnost kombinace různých druhů turismu (např. kulturní, sportovní i relaxační vyžití) a vytvořit jasnou a přitažlivou reklamní kampaň, která by dokázala kvalitně informovat i přilákat zájemce ze všech koutů světa.⁹⁰

Nakonec je zajímavé zmínit vliv některých knih na oblibu Svatojakubské cesty v zahraničí. O „*Mágově deníku*“ autora Paola Coelho již byla řeč. Zajímavý je však i méně známý případ - úspěch novější německé knihy „*Ich bin dann mal weg*“⁹¹ a její vliv na návštěvnost cesty německými poutníky. Tato kniha vyšla v roce 2006 a jejím autorem je německý humorista Hape Kerkeling. V období osobní krize se vydal na Svatojakubskou pouť a po návratu o tom napsal knihu, která se ihned stala bestsellerem, překládaným i do mnoha světových jazyků. Literární kritikou nebyla kniha příliš pochválena, čtenáři si ji ale velmi oblíbili. Proдалo se jí více jak tři milióny výtisků a stala se jednou z nejúspěšnějších knih v novodobých německých dějinách.⁹² Líčí nejen průběh autorovy cesty, ale i zajímavá setkání a různé strasti i radosti, jež ho na pouti provázely. Kniha je psána s humorným nadhledem, ale snaží se i o hlubší zamyšlení nad smyslem lidského života a jeho duchovního rozměru. Podle údajů shromážděných galicijskou Xuntou a jejím zástupcem pro oblast cestovního ruchu stoupl právě díky ní zájem německých občanů o Svatojakubskou cestu téměř dvojnásobně během dvou následujících let po jejím vydání. Od roku 2007 jsou němečtí poutníci po domácích Španělech druhou nejpočetnější národností na Svatojakubské cestě.⁹³

⁹⁰ G. TAVARES, *Estudio sobre la realidad*, s. 109 – 122.

⁹¹ Česky lze přeložit jako „A jsem v prachu“- srov. URL: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/388802> [cit. 2009-03-01].

⁹² *Líder en ventas en Alemania un libro sobre el Camino de Santiago*. URL: <http://www.jacobeo.net/index.php?m=boletin_noticias&pad=33&detalle=OK¬i=195> [cit. 2009-03-01].

⁹³ *El libro del famoso humorista televisivo llena de alemanes el Camino de Santiago*. URL: <http://www.soitu.es/soitu/2008/07/12/info/1215865074_800541.html> [cit. 2009-03-01].

10. Svatojakubská cesta a Česká republika

Jaká spojitost existuje mezi touto Španělsku poměrně vzdálenou zemí a Svatojakubskou poutí? České země měly s kultem sv. Jakuba kontakt již od středověku. I zde se stal tento španělský národní světec poměrně oblíbeným, o čemž svědčí fakt, že Svatojakubskou pout' do Santiaga vykonalo v tomto období poměrně mnoho českých poutníků. Zároveň byly v českých zemích již od 12. a 13. století zakládány kostely zasvěcené právě sv. Jakubovi.⁹⁴ V letech 1465-1467 zorganizoval král Jiří z Poděbrad velkou státnickou výpravu pod vedením svého švagra Lva z Rožmitálu po dvorech západoevropských panovníků. Tato družina navštívila i Iberský poloostrov a město Santiago a dorazila až na mys Finisterre, tehdy považovaný za „konec světa“. Cestu popsal účastník výpravy Václav Šašek z Bírkova v cestopise nazvaném „*Deník Václava Šaška z Bírkova o jízdě a putování Lva z Rožmitálu z Čech až na konec světa v letech 1465-67*“.⁹⁵ Byl psán česky, ale zachován zůstal pouze jeho latinský překlad, pořízený olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským roku 1577. Později se pak stal předlohou díla Aloise Jiráska „*Z Čech až na konec světa*“.⁹⁶

Jak již bylo zmíněno, Českou republikou také prochází několik tras Svatojakubské cesty.⁹⁷ Konkrétně jde o čtyři trasy – 1) Zbraslav u Prahy – Karlštejn – Beroun – Nižbor – Kralovice – Plasy – Horní Bříza – Stříbro – Vidice – Hostouň – Bělá nad Radbuzou – hraniční přechod Železná (Severní větev - asi 238 km), 2) Praha – Karlštejn – Příbram – Rožmitál – Kasejovice – Nepomuk – Klatovy – Kdyně – hraniční přechod Všeruby (Jižní větev - přibližně 200 km),⁹⁸ 3) Zhořelec – Žitava – Český dub – Praha (Žitavská Svatojakubská cesta – společný projekt ČR, Německa a Polska), 4) Český Krumlov – Kájov – Světlík – Frymburk – Přední Výtoň – Svatý Tomáš – hraniční přechod Koranda (prodloužení trasy Praha – Český Krumlov se chystá v červenci 2009). V současné době jsou některé části tras vyznačeny turistickými značkami Klubu českých turistů, někdy také svatojakubskými mušlemi, kterými své stezky značí i svatojakubská bratrstva

⁹⁴ Svatý Jakub se řadí na osmé místo v seznamu světců, kterým byly v českých zemích nejčastěji zasvěcovány kaple a kostely. Srov. Václav RYNEŠ, *El culto de Santiago de Compostela en Bohemia, Ibero-americana Pragensia*, rok VIII – 1974, s. 135.

⁹⁵ *Dějiny česko-španělských vztahů*. URL: <http://www.mzv.cz/madrid/cz/bilateralni_vztahy/vztahy_se_spanelskem/index.html> [cit. 2009-03-02].

⁹⁶ Alois JIRÁSEK, *Z Čech až na konec světa*, Praha 1890.

⁹⁷ Pro lepší představu mapky v příloze č. 9.

⁹⁸ *Svatojakubská cesta v České republice*. URL: <<http://www.vwv.cz/jakub/ceskar.php>> [cit. 2009-03-02].

z Polska, Německa či Rakouska. Připravuje se i další vytýčení tras a sjednocení značení.⁹⁹

Tento cíl si stanovilo občanské sdružení ULTREIA. Bylo založeno 1. října 2008 a je otevřeným sdružením přátel Svatojakubské poutní cesty a putování vůbec. Členem se může stát každý, kdo se zajímá o poutnictví. Sdružení se snaží o informační, organizační a materiální podporu Svatojakubské cesty v České republice a pořádá i různé akce a přednášky související s tímto tématem. Na jeho internetových stránkách www.ultreia.cz lze v českém jazyce nalézt základní informace o Svatojakubské pouti, její nejznámější trasy (ve Španělsku, po Evropě i v ČR), osobní zážitky poutníků i další praktické informace a rady na cestu, včetně typů na ubytování, stravování a přehledu knižních průvodců. Jsou zde také odkazy na další známé poutní cesty a místa v České republice i v zahraničí a na jiné zajímavé internetové stránky o Svatojakubské cestě. Kdo hledá partnera na společné putování do Santiaga, může jej nalézt v sekci „Hledám souputníka“. Zároveň zde existuje nabídka společné pouti pro ty, kteří si na ni sami nenetroufají, mají chuť ji absolvovat po kratších etapách nebo nemají čas na jednorázovou několik stovek kilometrů dlouhou cestu. Jde o sedmiletý projekt „Půjdem spolu do Santiaga“. Každá etapa měří zhruba 220 km, rozdělených přibližně na 20 km denně a vyrazí se rok co rok v měsíci květnu. Cesta trvá dva týdny a maximální počet účastníků ve skupině je deset osob a průvodce. Za průvodce jsou vybíráni lidé, kteří mají zkušenost se spirituálním vedením lidí, tj. buď absolvovali psychoterapeutický výcvik nebo pracují jako duchovní. Současně jsou zvyklí na dlouhé pochody a ovládají místní řeč. Především určují základní pravidla fungování skupiny. Nejsou tedy turistickými průvodci v obvyklém slova smyslu. Původně projekt započatý roku 2005 organizovala cestovní kancelář Adventura. Od letošního ročníku (2009) bude již pod záštitou sdružení Ultreia. Cena za dopravu a průvodce se pohybuje podle rozdílných tras od 9500 Kč po 13500 Kč. V ceně je zahrnuta společná cesta autobusem, náklady na ubytování průvodců skupin a jejich plat, který činí zhruba 500 Kč na den, režie se zajištěním ubytování pro skupiny a zajištěním dopravy. Účastníci si na místě hradí ubytování v poutnických útulcích a stravování. Doporučované je kapesné ve výši 300 eur.¹⁰⁰

⁹⁹ *Trasy Svatojakubské cesty v České republice*. URL: <http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/> [cit. 2009-03-02].

¹⁰⁰ V příloze č. 10 reklamní plakát projektu „Půjdem spolu do Santiaga“.

Další internetová stránka o Svatojakubské cestě, tentokrát pod záštitou Evropské unie a její iniciativy Interreg IIIA, je dostupná v českém, německém a anglickém jazyce. Její adresa je www.vwv.cz/jakub/. Informuje o aktualitách, historii i současnosti pouti a popisuje stezky v ČR, Polsku, Německu, Rakousku, Švýcarsku, Francii a Španělsku. Dále poskytuje základní údaje o sv. Jakubovi a legendách s ním spojených, praktické rady na cestu, seznam průvodců v různých jazycích i odkazy na další internetové stránky a fotogalerii.

Výše uvedené webové stránky je možno považovat za nejzákladnější internetové informační zdroje v češtině k tématu Svatojakubské pouti. Samozřejmě lze nalézt i další, včetně mnoha webových poutnických deníků, tyto dvě jsou však nejkomplexnější a pravidelně aktualizované. V dalších světových jazycích, zejména pak ve španělštině, existuje nespočet oficiálních i neoficiálních internetových stránek o tomto fenoménu.

Také české cestovní kanceláře již stačily zahrnout Svatojakubskou cestu do svých katalogů. Případní zájemci si proto mají z čeho vybírat. Výše zmiňovanému projektu CK Adventura, nyní již organizovanému Ultreiou o.s., může konkurovat např. CK Kudrna. Ta nabízí zájezd s názvem „Pěšky Španělskem za sv. Jakubem“. Jde o osmnáctidenní okruh Španělskem, který kombinuje autobusovou a pěší dopravu. Autobusem se přes Německo a Francii dorazí do Barcelony, po její prohlídce cestovatelé pokračují místními dopravními prostředky do městečka Villafranca del Bierzo na okraji Kastilsko-Leonského regionu. Odtud je čeká již pěšky výstup na galicijské O Cebreiro a dále týdenní pěší pouť v délce zhruba 200 km po Francouzské stezce až do cílového Santiaga de Compostela. Posléze znovu autobusem navštíví mys Finisterre a asturské město Oviedo. V pohoří Picos de Europa absolvují další menší pěší túru a přesunou se na proslulé červencové slavnosti Sanfermínes do Pamplony. Na závěr poznají i další slavné francouzské poutní místo Lurdy a středověké hradební město Carcassone. Tento zájezd v ceně 17260 Kč, která zahrnuje veškerou autobusovou dopravu, průvodce, částečnou polopenzi, ubytování i pojištění, je zajisté zajímavou alternativou pro ty, kteří chtějí částečně okusit atmosféru Svatojakubské cesty a zároveň poznat i další kouty Španělska. Nemusí se přitom starat o organizaci cesty, přesto však nejde o masový turistický zájezd - počet účastníků je také omezen na deset osob.¹⁰¹

Typický poznávací autobusový zájezd po stopách Svatojakubské cesty lze zakoupit u několika cestovních kanceláří, např. CK Geops nebo CK Agentura Hana s.r.o., obvykle

¹⁰¹ *Pěšky Španělskem za svatým Jakubem*. URL: <http://www.kudrna.cz/publik_syst/x_za_zajezdy.php?akce=view&id=494&vztazne_id=>> [cit. 2009-03-03].

v cenových relacích okolo 20000 Kč. Nejčastěji jsou význačná místa této poutní stezky navštěvovaná v rámci komplexnějších okružních poznávacích zájezdů po Španělsku a Portugalsku. Prostřednictvím jakéhokoliv českého internetového vyhledavače (typu Seznam) není problém tyto zájezdy rychle a pohodlně nalézt.

Existuje nějaká česky psaná literatura o „caminu“ či průvodci po Svatojakubské cestě? Kniha je k dispozici několik a dá se předpokládat, že jejich výčet se bude i nadále rozšiřovat. Většinou jsou psané formou poutnického deníku a více či méně obohacené o různé druhy informací týkající se míst na této cestě. Dvoudílnou knihu „*Ultreia I.*“ a „*Ultreia II.*“ vydal v roce 1999 Zdeněk Susa, ve svém vlastním nakladatelství ve Středoklukách. Jde o směs deníkových zápisků a faktografických informací, nejprve z trasy Praha – Le Puy a posléze Le Puy – Santiago – Finisterre. Tyto 2 knihy jsou považovány za základní literaturu o Svatojakubské cestě v češtině. Umělci a přátelé Ivan Kolman a Jiří Šťouráč popsali své tříměsíční putování z Prahy do Santiaga v knize „*Cesta do Compostely (pěšky napříč Evropou)*“, vydané taktéž v roce 1999 Karmelitánským nakladatelstvím. V roce 2002 vyšel v nakladatelství Argo český překlad světového bestselleru Brazilce Paola Coelho s názvem „*Poutník - Mágův deník*“. Jeho autobiografická prvotina líčí autorovu duchovní zkušenost z pouti a odstartovala po celém světě novou vlnu zájmu o Svatojakubskou cestu. Bohumil Štěpán Müller vydal v roce 2003 vlastním nákladem první díl knihy s názvem „*Španělskem od jihu k severu. Quo vadis, poutníku?*“ Popisuje v ní pouť cestou Vía de la Plata ze Sevilly na sever. V roce 2005 vyšly k tématu Svatojakubské pouti dvě publikace – v nakladatelství Radioservis kniha známé rozhlasové reportérky Pavly Jazairiové nazvaná „*Cestou hvězdy*“, ve které popisuje své zážitky z pouti po Francouzské cestě a kniha Mirky Čížkové, „*Z Lurd do Santiaga (cesta na konec světa)*“. Tu vydalo nakladatelství Fontana a vypráví „*jedinečný příběh poutnice, které se na cestě plní všechna její přání, a to včetně těch, která by se plnit neměla*“. Rok 2006 přinesl další dvě knihy – nakladatelství Cesta vydalo deník známého jezuita Františka Lízny o pouti z Čech do Compostely pod názvem „*Musím jít dál (4 404 286 kroků P. Františka Lízny za svatým Jakubem)*“, a dále vydal František Šesták vlastním nákladem knihu „*Z Čech až na konec světa*“, barvitě vyprávění tentokrát o cyklistickém putování do Santiaga, na počest 540. výročí cesty poselstva krále Jiřího z Poděbrad „*Z Čech až na konec světa*“. V roce 2007 vyšel v nakladatelství P.R.A.A. český překlad knihy německé autorky Carmen Rohrbach s názvem „*Svatojakubská cesta (putování po nebeské stezce)*“, osobité vyprávění osamělé vědkyně, emigrantky z bývalé NDR, která během dlouhé

pěší pouti hledá smysl své existence. A konečně „*Cesta, která nekončí*“, deník z pouti dvou bratrů, Dominika Maxmiliána a Damiána Ramíka, vydaný vlastním nákladem v roce 2008.¹⁰²

Pokud jde o česky psané průvodce po Svatojakubské cestě, tak vůbec první vyšel v nakladatelství Librix v roce 2008, pod názvem „*Turistický průvodce po poutní cestě do Santiaga de Compostela*“ a jeho autorkami jsou Veronika a Jitka Škvárová. Obě poutě absolvovaly několikrát, knihu sepsaly a průběžně aktualizovaly, avšak dlouho marně hledaly vydavatele. Průvodce popisuje úsek Francouzské cesty z Roncesvalles do Santiaga i další devadesátikilometrovou trasu do Finisterre, jednotlivé obce, atrakce a průběh cesty. Podává praktické a nezbytné informace pro všechny typy zájemců o Svatojakubskou cestu. V lednu roku 2009 vyšel v nakladatelství Karpana druhý a zatím poslední český průvodce s názvem „*Svatojakubská cesta – Severním Španělskem do Santiaga de Compostela*“. Autorky Miluše Válková a Zuzana Churanová dodávají, že „je určen pro pěší poutníky a nejen pro ně“. Rovněž popisuje španělský úsek Francouzské cesty z Roncesvalles do Santiaga, v úvodu stručně hovoří o historii cesty, legendách a vývoji svatojakubského fenoménu. Potenciální poutníky seznamuje s jednotlivými etapami, poskytuje jejich popis včetně mapek a fotografií, praktické informace o ubytování, stravování i architektonických památkách. Rady a doporučení na cestu doplňuje krátký španělsko-český slovníček v závěru knihy.¹⁰³

Na závěr je pro zajímavost možné nahlédnout do statistik na počty českých poutníků, kteří absolvovali Svatojakubskou cestu. Bohužel jsou na internetu k dispozici pouze údaje z posledních tří let, tj. 2006, 2007 a 2008. I přesto lze pozorovat jistý nárůst v zájmu o tuto poutě. Zatímco v roce 2006 Santiago navštívilo 399 českých poutníků, o rok později jich bylo 560 a v roce 2008 dokonce 564. Česká republika, ačkoliv je obecně známá coby ateistická země, překvapivě převyšuje v počtu poutníků sousední mnohem více nábožensky založené Slovensko. To figurovalo v oficiálních statistikách ve stejných letech se 199, 269 a 249 poutníky.¹⁰⁴

¹⁰² *Literatura o Svatojakubské cestě*. URL: <http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/literatura-o-svatojakubske-ceste/> [cit. 2009-03-04].

¹⁰³ *Knížní průvodci Svatojakubské cesty*. URL: <http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/prakticke-informace/knizni-pruvodci/> [cit. 2009-03-04].

¹⁰⁴ *Peregrinos según su nacionalidad*. URL: <<http://www.archicompostela.org/Peregrinos/Estadisticas/estadisticas2006.htm>> [cit. 2009-03-04].

ZÁVĚR

Svatojakubská cesta je velice zajímavým a tématicky bohatým fenoménem, který se dá studovat z mnoha stran a úhlů pohledu. Náboženství, historie, legendy, umění, kultura, literatura, politika, právo, ekonomie, cestovní ruch, sport a řada dalších oborů – s tím vším lze tuto poutní stezku spojit. Cílem této práce bylo popsat vývoj a změny, kterými prošla Svatojakubská cesta v průběhu staletí, s důrazem na období moderní historie od konce 20. století. Zvláštní pozornost pak byla věnována novodobému trendu, který se vyznačuje čím dál větším propojením této poutní stezky s cestovním ruchem. Autorka se zaměřila na popsání příčin tohoto trendu a došla k následujícím závěrům.

Pro současnou společnost již ve většině případů není hlavním impulsem pro vykonání pouti náboženská motivace, ale především zájem o nevěšdní a nové formy cestování. Svatojakubská cesta nabízí aktivní odpočinek v podobě dlouhé pěší túry stále se měnící, ale vždy krásnou a zajímavou krajinou. Dále dává lidem možnost alespoň dočasně návratu k přírodě, který je v dnešním rychlém a chaotickém životním tempu vítanou změnou. Přináší jim pocit sounáležitosti a solidarity s ostatními poutníky a umožňuje jim zamyslet se nad sebou a svou vlastní životní cestou. Je prostorem k setkávání i k osobnímu rozjímání. Proto počet poutníků v současnosti neustále stoupá.

Díky cílené propagaci a reklamní kampani zaměřené na širokou veřejnost zároveň dochází k postupnému výraznému propojení této tradiční poutní stezky s cestovním ruchem obecně. Galicijská Xunta si dokázala dobře spočítat, jak velký potenciál v sobě Svatojakubská cesta skrývá a rozhodla se jej náležitě využít. S odkazem na historické a kulturní bohatství této stezky a na její nezpochybnitelný význam v dějinách Španělska i celé křesťanské Evropy učinila mnoho důležitých kroků k znovuoživení její „zašlé“ slávy. Na počátku devadesátých let 20. století ve spolupráci s centrální španělskou vládou uvedla do chodu řadu nových projektů a iniciativ, díky kterým se zvedla nová vlna zájmu o tuto poutní cestu. Např. v práci zmiňovaný Plán Xacobeo zajišťuje dlouhodobé plánování, financování i přípravu kulturního programu během svatých compostelských let, kdy se počet návštěvníků v Santiagu mnohonásobně zvyšuje oproti běžným rokům. To dokazují i uvedená statistická data. Postupně dochází k obnově značení poutnických stezek, významnému rozvoji jejich infrastruktury a díky podpoře mnoha subjektů (včetně Evropské unie) dnes Svatojakubské cestě nechybí pozornost ani dostatek finančních prostředků pro její další rozvoj. Vysloužila si i řadu ocenění, např.

ze strany UNESCO či Rady Evropy, přičemž tento fakt je jistou „přidanou hodnotou“, kterou lze využít při celosvětové propagaci Svatojakubské cesty.

Nový příliv poutníků a především turistů má obrovský vliv na ekonomii Galicie i dalších oblastí podél Svatojakubské cesty. Ostatně již od svého vzniku byla tato poutní stezka motorem ekonomického rozvoje regionů, kterými procházela. V dnešní době je investováno mnoho peněz do její podpory a propagace, zároveň se však tyto investice bohatě vrací prostřednictvím vysoké návštěvnosti této stezky. Poutníci v tomto směru nehrají tak výraznou roli, jelikož jejich výdaje jsou oproti výdajům ostatních turistů, které cesta přiláká, mnohem nižší. Proto se marketingová strategie zaměřuje na rozmanitější škálu potenciálních návštěvníků a nabízí jim další druhy kulturního či sportovního vyžití na cestě. I samotné Santiago de Compostela nabízí více než historické památky a slavnou katedrálu s ostatky apoštola Jakuba. Láká lidi na kulturu, gastronomii či jiné zajímavé projekty jako zmiňované Santiago Film Comission, Convention Bureau, Compostela Visión, Universidad Viva, atd.

Zahraniční anketa odráží poměrně vysokou úspěšnost mezinárodní reklamní kampaně týkající se „camina“. Dodnes živý symbol stezky, svatojakubská mušle, je velmi známý a dobře identifikovatelný. Také stále rostoucí množství literatury a internetových stránek pojednávajících o tomto tématu pomáhají obecnému povědomí o Svatojakubské cestě. Zájem o putování zvyšují i knihy popisující vlastní zážitky známých osobností z různých částí světa, které pouť vykonali - ať už jde o brazilského autora mnoha bestsellerů Paola Coelho či o německého humoristu Hape Kerkelinga. Neméně důležitá je i role Sdružení přátel Svatojakubské cesty, která fungují i mimo Španělsko a pomáhají šířit povědomí o této poutní stezce ve svých domovinách. Podobné sdružení – konkrétně Ulteira o.s. – existuje i v České republice, kde pořádá řadu akcí a přednášek k tématu Svatojakubské pouti a všemožně ji podporuje.

Co se týče budoucnosti svatojakubského fenoménu, není lehké odhadnout, do jaké míry ještě lze jeho potenciál nadále rozvíjet a zpeněžovat. Hrozí nebezpečí masifikace a ztráty originality této jedinečné a historicky významné poutní stezky. Snaha o přehnanou komercializaci Svatojakubské cesty by nakonec mohla mít opačné výsledky než jsou ty, o které galicijské vládě původně šlo. Stimulace cestovního ruchu na „caminu“ a tím pádem i ekonomického rozvoje Galicie nemůže růst donekonečna. Měl by být respektován fakt, že kořeny Svatojakubské cesty vycházely z náboženské tradice, tj. že šlo o křesťanskou poutní stezku určenou především lidem s duchovními potřebami, bez ohledu na jejich společenské postavení a hmotné zajištění. I dnešní

poutníci, ačkoliv třeba nejsou tak striktně věřícími jako ti středověcí, oceňují na cestě především atmosféru mezilidské solidarity a dobrovolně se vzdávají běžného pohodlí, které na této pouti není prioritou. Jde o to překonat sebe sama, najít v sobě energii a sílu na další cestu a zamyslet se nad smyslem našeho konání. Poutníci jsou vděční za možnost přespaní ve skromných útulcích a ubytovnách, které zde existují proto, aby jim poskytl jednoduchou střechu nad hlavou v průběhu dlouhého putování, nikoliv komfortní služby za přehnaně vysokou cenu. Samozřejmě nejde o to upírat Svatojakubskou cestu či město Santiago všem ostatním turistům, kteří pout' neabsolvují, ale přijíždí s cílem obdivovat např. přírodní krásy, kulturní bohatství, historické památky či gastronomii této oblasti. I těm je třeba poskytnou jisté zázemí, logicky poněkud jiného charakteru než je zázemí určené poutníkům. Měla by však zůstat zachováno výše zmiňované kouzlo cesty, které je důležitější než tlak na stále vyšší výnosy z cestovního ruchu spojeného se Svatojakubskou cestou.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

Tištěné zdroje

ÁLVAREZ SOUSA, Antón, *Homo peregrinus*, Vigo 1999.

BOUZAS, Pemón - DOMELO, Xosé A., *Santiago de Compostela ¿y después del abrazo al Santo qué? Guía para disfrutar de la ciudad Santa y de toda Galicia*, Madrid 2004.

BRAVO LOZANO, Millán, *Guía del Peregrino Medieval (Codex Calixtinus)*, Sahagún 1989.

CELEIRO ÁLVAREZ, Luis, *Xacobeo 1993*, A Coruña 1994.

COELHO, Paolo, *Poutník – Mágiv deník*, Praha, 2002.

CORRIENTE CÓRDOBA, José Antonio, *Protección jurídica del Camino de Santiago: Normativa internacional e interna española*, Madrid 1999.

FERNÁNDEZ DEL RIEGO, Francisco, *Las peregrinaciones a Santiago*, Vigo 2004.

GARCÍA IGLESIAS, José Manuel, *Xacobeo 1999*, A Coruña 2000.

GARCÍA IGLESIAS, José Manuel, *Xacobeo 2004*, A Coruña 2005.

JAZAIRIOVÁ, Pavla, *Cestou hvězdy*, Praha 2005.

KOLMAN, Ivan – ŠŤOURAČ, Jiří, *Cesta do Compostely (pěšky napříč Evropou)*, Kostelní Vydří, 1999.

NADAL, Paco, *El Camino de Santiago a pie*, Madrid 2006.

NADAL, Paco, *El Camino de Santiago del Norte*, Madrid 2007.

PARDELLAS, Xulio X., *Turismo religioso: o Camiño de Santiago*, Vigo 2005.

ROHRBACH, Carmen, *Svatojakubská cesta (putování po nebeské stezce)*, Dolní dvořiště, 2006.

RYNEŠ, Václav, *El culto de Santiago de Compostela en Bohemia*, Ibero-americana Pragensia, año VIII, 1974.

SANTOS SOLLA, Xosé Manuel, *El Camino de Santiago: Turistas y peregrinos hacia Compostela*, Cuadernos de Turismo, número 18, 2006.

TAVARES, Gildino, *Estudio sobre la realidad actual de las peregrinaciones en Santiago de Compostela y su relación con el turismo*, Brusel 2008.

UBIETO ARTETA, Antonio - REGLÁ CAMPISTOL, Juan - JOVER ZAMORA, José María - SECO SERRANTO, Carlos, *Dějiny Španělska*, Praha 1995.

VALIÑA SAMPEDRO, Elias, *El Camino de Santiago (estudio histórico – jurídico)*, Lugo 1990.

VÁLKOVÁ, Miluše - CHURANOVÁ, Zuzana, *Svatojakubská cesta – severním Španělskem do Santiaga de Compostela*, Praha 2009.

Internetové zdroje

http://www.mzv.cz/madrid/cz/bilateralni_vztahy/vztahy_se_spanelskem/index.html

oficiální stránka Ministerstva zahraničních věcí – informace o dějinách česko-španělských vztahů

http://www.kudrna.cz/publik_syst/x_za_zajezdy.php?akce=view&id=494&vztazne_id=

stránka cestovní kanceláře Kudrna – zájezd do Španělska po Svatojakubské cestě

<http://www.g2.cz/cs/cestovani/koktejl/46.shtml>

stránka se článkem o Svatojakubské cestě s názvem *Sport, nebo víra?*

http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/388802

stránka s reportáží o dnešním „poutnickém boomu“ na Svatojakubské cestě

<http://www.vwv.cz/jakub/ceskar.php>

stránka o Svatojakubské cestě v České republice

<http://www.vwv.cz/jakub/svjakub.php>

stránka o svatém Jakubovi

<http://www.vwv.cz/jakub/legendy.php>

stránka o legendách kolem svatého Jakuba

http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/trasy-v-cechach/

stránka o trasách Svatojakubské cesty v ČR

http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/literatura-o-svatojakubske-ceste/

stránka o česky psané literatuře o svatojakubské cestě

http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/prakticke-informace/knizni-pruvodci/

stránka o knižních průvodcích po „caminu“

http://www.ultreia.cz/svatojabuska_cesta/camino-santiago/

stránka o nejznámějších trasách Svatojakubské cesty

<http://www.archicompostela.org/archicofradia/Informacion.htm>

oficiální stránka compostelské diecéze – informace katedrále

<http://www.archicompostela.org/Peregrinos/Estadisticas/estadisticas2006.htm>

stránka o statistikách poutníků na Svatojakubské cestě

<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/federacion/inicio.asp>

oficiální stránka Sdružení přátel Svatojakubské cesty

<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/federacion/inicio.asp>

stránka o stezkách Svatojakubské pouti ve Španělsku

<http://www.caminosantiago.org/cpperegrino/caminos/caminover.asp?CaminoId=16>

stránka o stezce ze Santiaga do Finisterre

<http://revista.consumer.es/web/es/20040601/miscelanea1/>

stránka se článkem o rozdílu mezi poutníky a turisty na Svatojakubské cestě

<http://www.efdeportes.com/efd87/camino.htm>

stránka s prací pojednávající o Svatojakubské cestě coby sportovní turistické trase

<http://www.unav.es/alumni/catedra/default.html>

oficiální stránka katedry Navarrské univerzity zabývající se studiem Svatojakubské cesty

<http://www.turismo.navarra.es/esp/home/>

stránka o turismu ve španělské autonomní oblasti Navarra

<http://www.navactiva.com/web/es/amngm/doc/articulos/2008/04/46538.php>

stránka se článkem o rozvoji oblastí při Svatojakubské cestě

http://exceltur.org/excel01/contenido/portal/files/Parte2_Informe_Galicia-2.pdf

stránka se studiem o ekonomickém vlivu cestovního ruchu v Galicii

<http://www.iet.tourspain.es/informes/documentacion/FronturFamiliar/InformesNoPeriodicos/TurismoInteriorEspana.pdf>

stránka se statistickými údaji o cestovním ruchu ve Španělsku v roce 2003

<http://www.lukor.com/viajes/noticias/portada/08013125.htm>

stránka se článkem o propagaci Svatojakubské cesty v zahraničí

http://www.fundacioabertis.org/rcs_jor/pdf_tresserras.pdf

stránka se studiem o udržitelnosti rozvoje svatojakubského fenoménu

http://www.jacobeo.net/index.php?m=boletin_noticias&pad=68&detalle=OK¬i=32

3 stránka informující o počtu poutníků na Svatojakubské cestě v roce 2008

http://www.jacobeo.net/index.php?m=boletin_noticias&pad=33&detalle=OK¬i=19

5 stránka se článkem o úspěchu německé knihy s tématem Svatojakubské pouti

http://www.soitu.es/soitu/2008/07/12/info/1215865074_800541.html

stránka se článkem o německém bestselleru o Svatojakubské cestě a jeho vlivu na zvýšení počtu německých poutníků

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Symboly Svatojakubské cesty

Příloha č. 2 - Mapa stezek Svatojakubské cesty v Evropě

Příloha č. 3 - Mapa stezek Svatojakubské cesty ve Španělsku

Příloha č. 4 - Poutnický *credencial*

Příloha č. 5 - *Compostela*

Příloha č. 6 – Středověcí a moderní poutníci

Příloha č. 7 – Svědectví poutníků ze Svatojakubské cesty

Příloha č. 8 - Tabulka se statistickými údaji poutníků na Svatojakubské cestě

Příloha č. 9 - Mapy českých tras Svatojakubské cesty

Příloha č. 10 - Reklamní plakát projektu „Půjdeme spolu do Santiaga“

Příloha č. 1 – Symboly Svatojakubské cesty

VIEIRA
(mušle hřebenatka)

nejtypičtější symbol
Svatojakubské cesty

(na fotografii s červeným
křížem řádu Sv. Jakuba)

ZDROJ:

http://1.bp.blogspot.com/_7ADiYipEIbg/RkWFHDwIxSI/AAAAAAAAAAk/hIirDthUVfA/s320/vieira+003.jpg

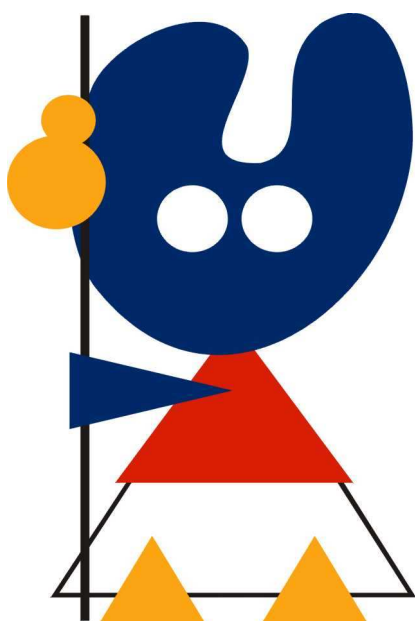
http://es.wikipedia.org/wiki/Archivo:Wegmarkierungen_Jakobsweg.jpg

BORDÓN CON CALABAZA (hůl s tykvicí)
poutníková opora i ochrana

ZDROJ:

<http://www.mundicamino.com/tienda/fotos/baston01.jpg>

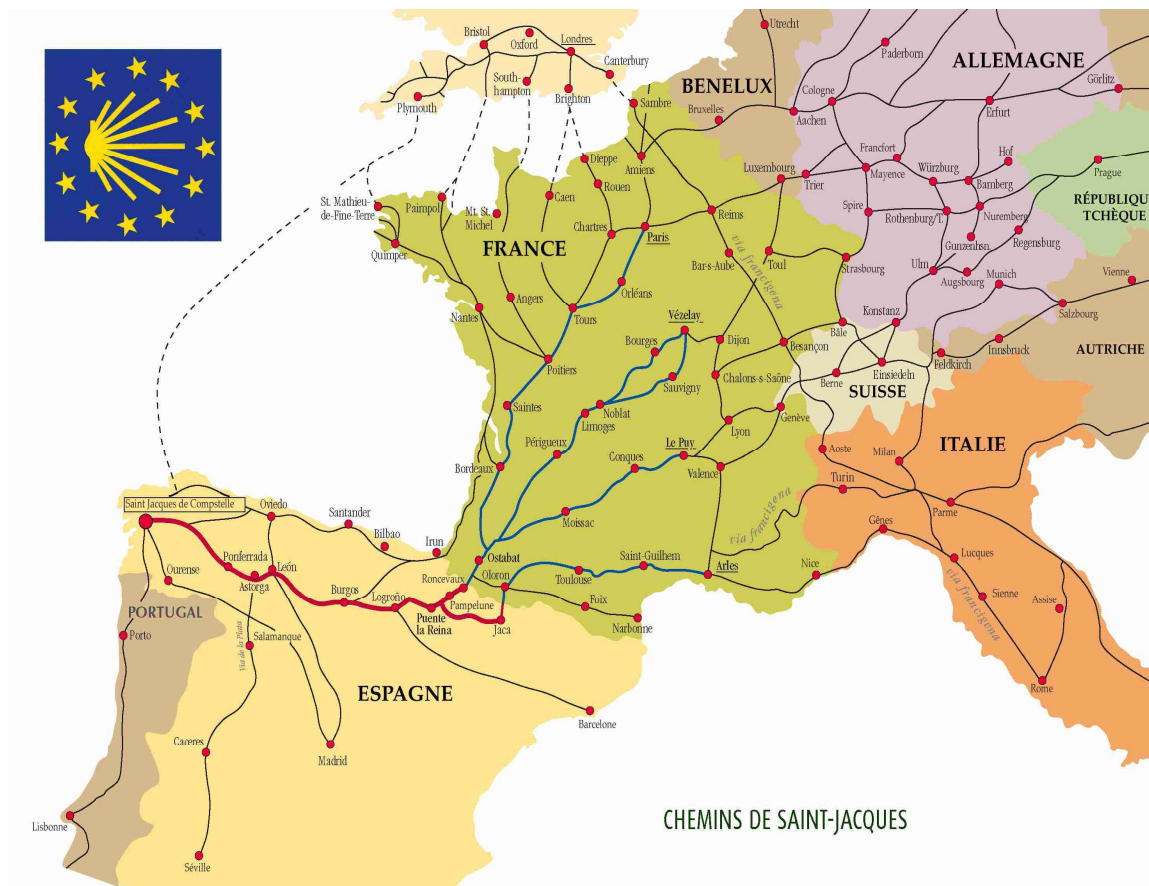
MODERNÍ SYMBOL POUTI –
„PELEGRÍN“

od roku 1993 se novým maskotem Svatojakubské cesty stala tato postavička vytvořená galicijským návrhářem Luisem Carballem (nové, avantgardní znázornění poutníka, oblečeného v typickém středověkém hávu, s holí a tykvicí v ruce)

ZDROJ:

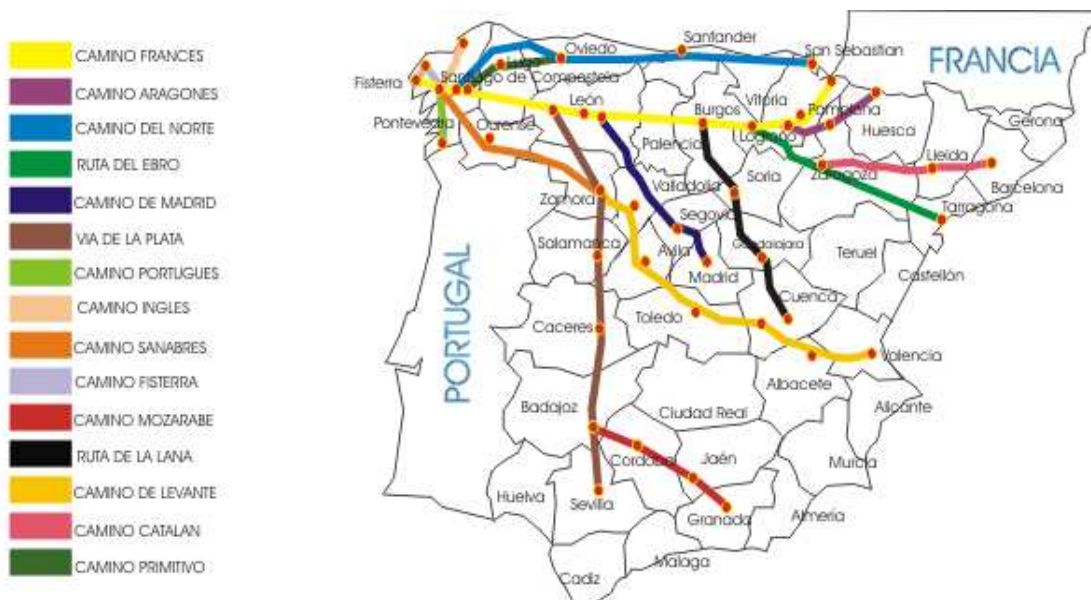
<http://www.sgapeio.es/imaxes/pelegrin.jpg>

Příloha č. 2 - Mapa stezek Svatojakubské cesty v Evropě

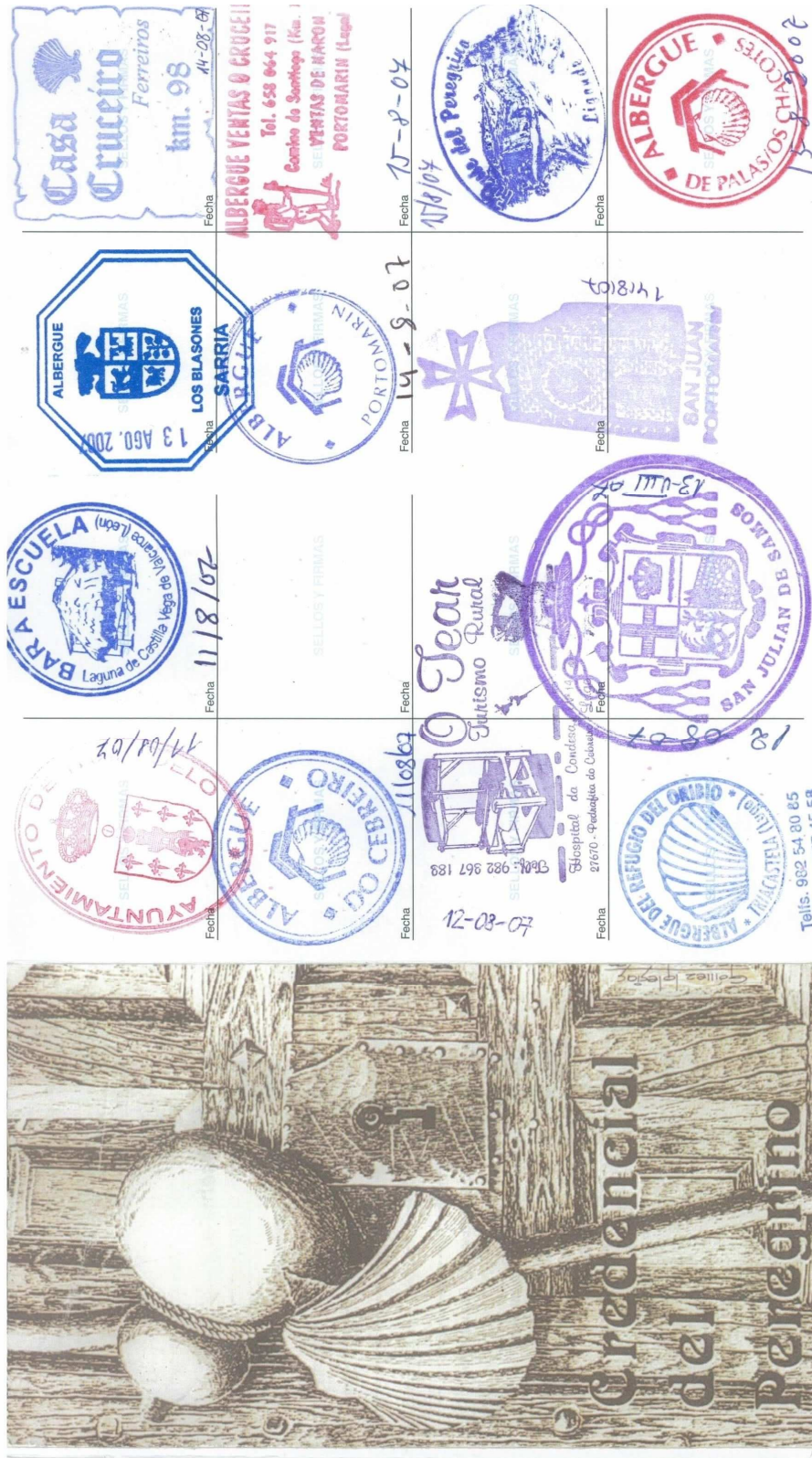
ZDROJ: <http://www.ultreia.cz/domain/ultreia/files/images/mapacompostela.jpg>

Příloha č. 3 - Mapa stezek Svatojakubské cesty ve Španělsku

ZDROJ: <http://www.mundicamino.com/>

Příloha č. 4 – Poutnický credencial

ZDROJ: Hana Jandíková

Příloha č. 5 – Compostela

ZDROJ: Hana Jandíková

Příloha č. 6 – Středověcí a moderní poutníci

TYPICKÝ ODĚV STŘEDOVĚKÝCH
POUTNÍKŮ: klobouk s širokým okrajem
zvednutým vzhůru, zdobený symbolem cesty –
svatojakubskou mušlí, volná tunika, jednoduchá
obuv, hůl s tykvicí a mošna

ZDROJ:

<http://arquehistoria.com/files/peregrinos.png>

[http://www.elcaminoasantiago.com/images/logos/
PereginoandandoSantiagoV220x345.png](http://www.elcaminoasantiago.com/images/logos/PereginoandandoSantiagoV220x345.png)

MODERNÍ POUTNÍCI: lehké pohodlné oblečení, batoh
(nejlépe do 10 kg váhy), sportovní obuv a další doplňkové
vybavení (spací pytel, hůl, atd.)

ZDROJ:

[http://www.caminosantiago.com/web/consejospracticos1.p
hp](http://www.caminosantiago.com/web/consejospracticos1.php)

<http://static.panoramio.com/photos/original/5428844.jpg>

Příloha č. 7 – Svědectví poutníků ze Svatojakubské cesty

Z pohledu ženy:

„Putovat znamená také vzít na sebe odříkání, snášet těžkosti cesty: hlad, žízeň, chlad, horko tvrdý nocleh, vyčerpání. Kdo se vystaví těmto útrapám a překoná je, ten se jakoby zocelí a získá pocit sebevědomí. To, co je samozřejmé, náhle nebude už nikdy samozřejmým. Poznává se tak, kolik energie stojí vypořádat se s nepohodlím, ale po jeho překonání se dostaví nazpátek její mnohonásobek. Jsou to základní prožitky, které ve všedním životě člověk jen tak nezíská. Z toho důvodu je pouť pro každou osobnost zkušeností, která ji ovlivní...“

(Carmen ROHRBACH, *Svatojakubská cesta – putování po nebeské stezce*, Dolní Dvořiště, 2006, s. 118.)

Z pohledu muže:

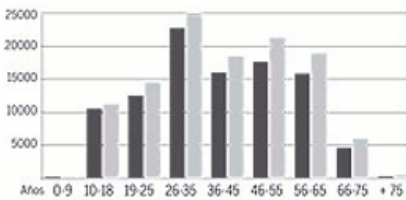
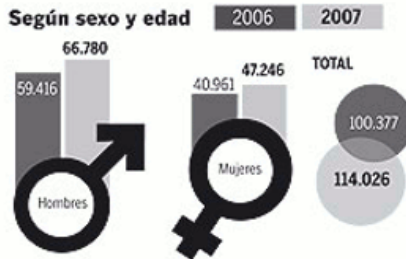
„Zastavit se ve sledu událostí života. Vystoupit z nich s potřebou se zamyslet, zdali jdu tudy, kudy si opravdu přeji jít. Zda-li mnou okolnosti, lidé kolem mne, nejružnější vlivy nesmýkají a netáhnou mne jinam, než mám a chci. I k tomuto je pouť důležitá. Nabízí k takovému zastavení se za chůze příležitost i tím, že nás vyvádí z prostředí, ve kterém jsme zasazeni ve svém běžném životě, kde reagujeme stereotypně, zaběhaně a ztrácíme citlivost ke čtení smyslu věcí, znamení, která k nám přicházejí. Samotné otevření se duchovnímu životu ale ještě člověka neochrání od nemoci spěchu a netrpělivosti...“

(Ivan KOLMAN – Jiří ŠŤOURAČ, *Cesta do Compostely – pěšky napříč Evropou*, Kostelní Vydří 1999, s. 102.)

Příloha č. 8 - Tabulka se statistickými údaji poutníků na Svatojakubské cestě

Estadísticas de peregrinos

Según sexo y edad

Motivo de peregrinación

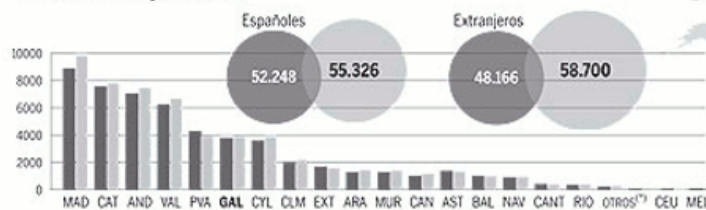
Itinerario elegido

Itinerario	2006	2007
Camino Francés	82.407	91.872
Camino Portugués	6.467	8.110
Camino del Norte	5.378	5.871
Vía de la Plata	3.523	4.193
Camino Primitivo	1.588	2.569
Camino Inglés	804	1.085
Otros caminos	210	326

Medio de locomoción

Distribución por CCAA

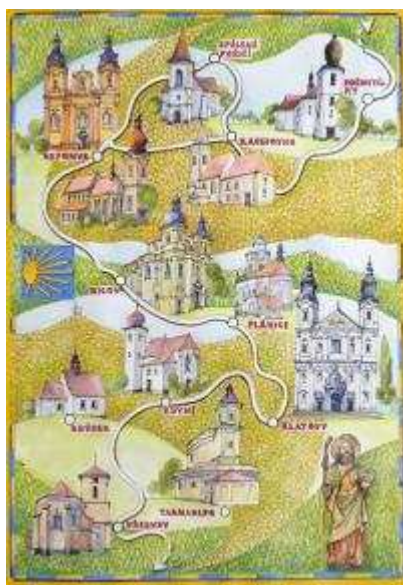
Distribución por continentes

FUENTE: Oficina del Peregrino (*) Españoles que residen en el extranjero

ZDROJ: <http://diegoapereda.files.wordpress.com/2008/03/estadisticas.gif>

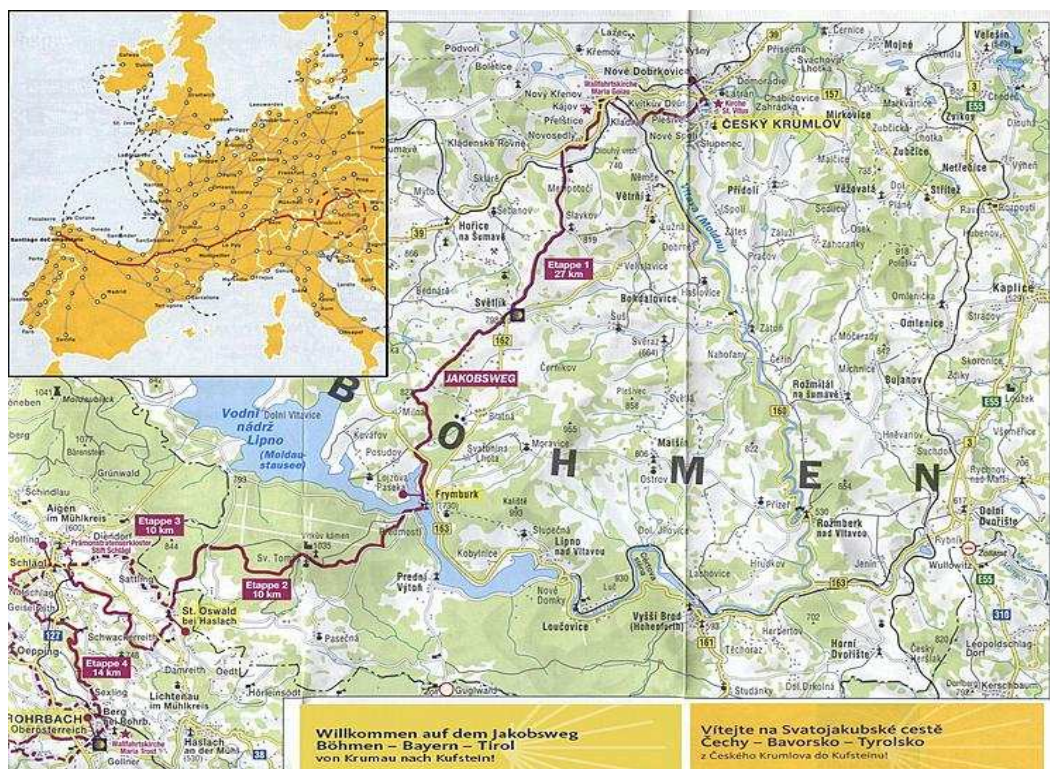
Příloha č. 9 - Mapy českých tras Svatojakubské cesty

Mapa jižní větve (vlevo) a severní větve (vpravo)

ZDROJ:

<http://www.vwv.cz/jakub/mapacr.php>
<http://www.vwv.cz/jakub/mapascr.php>

Mapa Svatojakubské cesty na Českokrumlovsku (vedoucí dále do Německa)

ZDROJ: <http://www.ckrumlov.info/img.php?img=atr222s1&LANG=cz>

Příloha č. 10 - Reklamní plakát projektu „Půjdem spolu do Santiaga“

Pojd' s námi do Santiaga!

Camino, cesta do Santiaga de Compostela, uctívaná celá tisíciletí Kelty, Římany i křesťany, skrývá tajemství mnoha kultur a má svou osobitou energii i dnes. Každým rokem je ve Španělsku registrováno více než sto tisíc poutníků. V roce 1987 vyhlásila Rada Evropy Camino první evropskou kulturní cestou a jako poutní trasa je od roku 1993 zařazeno do seznamu památek světového dědictví UNESCO.

Délka svatojakubské poutě do Santiaga, ať už se vychází z kteréhokoli z tradičních nástupních míst, se počítá na stovky kilometrů. Ne každý má možnost vytvořit ve svém životě čas na to, aby ji absolvoval "na jeden zátah". A právě proto vznikl projekt s názvem "Půjdem spolu do Santiaga...", který putování rozdělil na sedm etap, rozvržených do sedmi let. Každý rok stačí věnovat cestě dva týdny, každý den ujít kolem dvaceti kilometrů a za sedm let ... dorazit do Santiaga.

Snahou občanského sdružení ULTREIA je umožnit svatojakubskou pout' i lidem, kteří si na to sami netroufají. Připravili jsme možnost jak absolvovat pout' "bezpečně", kdy se není třeba starat o zajištění dopravy a ubytování.

V roce 2009 se tradiční putování do Santiaga de Compostela uskuteční v termínu 7. - 23. května.

Podrobnosti o nás, o cestě, formulář přihlášky a mnoho jiných užitečných informací lze najít na www.ultreia.cz. Těšíme se na Tebe!

"Cíl cesty není důležitý, cílem je cesta samotná."

ZDROJ: http://www.ultreia.cz/domain/ultreia/files/ke_stazeni/pozvanky/PLAKAT_Santiago09.doc